

W MOCY DUCHA BOŻEGO

KATECHIZACJA 2018/2019

Wydział Katechetyczny Kurii Diecezjalnej w Tarnowie

W MOCY DUCHA BOŻEGO

KATECHIZACJA 2018/2019

**Wydział Katechetyczny Kurii Diecezjalnej w Tarnowie
Tarnów 2018**

Spis treści

Wstęp	4
ROK KATECHETYCZNY 2018/2019 – TERMINARZ	5
DNI KATECHETYCZNE – REFERAT I KATECHEZA	8
DEKRET W SPRAWIE PODRĘCZNIKÓW DO NAUCZANIA RELIGII ..	16
AKTY PRAWNE	21
Terminy ferii zimowych	21
Zmiany w karcie nauczyciela	22
Ocena pracy nauczyciela po nowelizacji karty nauczyciela	25
Od 1 września 2018 r. Katecheci będą mogli być wychowawcami klas	26
Religia poza szkołą – czy ocenę wpisuje się do dziennika	27
Nowości w organizacji wycieczek	28
W rejestrze sprawców przestępstw na tle seksualnym można sprawdzić tylko osoby, które mają opiekować się uczniami	31
Jak długo przechowywać pisemne prace uczniów	33
Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczyciela w razie stosowania przemocy	36
FORMACJA	42
Ks. dr hab. Robert Kantor – Synod diecezjalny jako instytucja świadcząca pomoc biskupowi diecezjalnemu w obszarze katechizacji szkolnej i parafialnej	42
Ks. dr Tadeusz Michalik – Edukacja patriotyczna w służbie Ojczyzny .	56
Ks. dr Tomasz Lelito – Wolontariat katolicki w kontekście wychowania do wartości (konferencja wygłoszona do opiekunów Szkolnych Kół Caritas)	71

Wstęp

Drodzy Katecheci,

Oddajemy w Wasze ręce kolejny biuletyn katechetyczny pt. *W MOCY DUCHA BOŻEGO. Katechizacja 2018/2019*. Stanowi on zbiór informacji związanych z katechizacją i – mamy taką nadzieję – będzie dobrze służył wszystkim katechetom. W tym roku postanowiliśmy opublikować niniejszy biuletyn wyłącznie w formie elektronicznej i w takiej postaci dotrze do wszystkich parafii naszej diecezji. Zostanie również udostępniony na stronie internetowej Wydziału Katechetycznego, skąd będzie można go pobierać.

Hasło zbliżającego się roku duszpasterskiego brzmi: „W mocy Ducha Bożego”. Życzymy, aby posługa w dziele katechetycznym upływała w mocy Ducha Świętego, który oświeca, umacnia i przemienia serca wszystkich – katechizujących i katechizowanych. *Szczęść Boże!*

Pracownicy Wydziału Katechetycznego

I. ROK KATECHETYCZNY 2018/2019 – TERMINARZ

1. Odprawy katechetyczne 2018 odbędą się w dniach 29-31 sierpnia 2018 w każdym miejscu od godziny 9.30:

29.08 - dla księży w auli przy Kolegiacie św. Małgorzaty w Nowym Sączu;

29.08 - dla sióstr zakonnych i katechetów świeckich w Kanie w Nowym Sączu;

30.08 - dla księży w auli WSD w Tarnowie;

30.08 - dla sióstr zakonnych i katechetów świeckich w auli Jana Pawła II przy Katedrze w Tarnowie;

31.08 - dla księży w auli WSD w Tarnowie.

2. Odprawa księży wizytatorów odbędzie się 5 września (środa) o godz. 14.00 w Kurii Diecezjalnej (sala konferencyjna, III piętro).

3. Pielgrzymka katechetów świeckich, sióstr zakonnych, nauczycieli i wychowawców do sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej w Tarnowie będzie miała miejsce 6 października 2017 r. o godz. 9.30.

4. Terminy dni katechetycznych:

Dla katechetów szkół średnich:

10.10 – rejon dębicko-mielecki,

11.10 – rejon Tarnów-Południe II,

22.10 – rejon bocheński,

29.10 – rejon nowosądecki, rejon Tarnów-Północ I.

Dla katechetów szkół podstawowych i gimnazjalnych w następujących dekanatach:

21.09 – Łącko, Krościenko

24.09 – Krynica, Nowy Sącz-Wschód,

25.09 – Czchów, Ujanowice,

26.09 – Nowy Sącz-Centrum, Nowy Sącz-Zachód,

27.09 – Ciężkowice, Radomyśl Wielki,
28.09 – Grybów, Łużna,
1.10 – Pilzno, Pustków-Osiedle,
2.10 – Dębica-Wschód, Dębica-Zachód,
3.10 – Piwniczna, Stary Sącz,
4.10 – Bobowa, Radłów,
8.10 – Ołpiny, Szczepanów,
9.10 – Mielec Południe, Mielec Północ,
10.10 – Szczucin,
11.10 – Żabno,
16.10 – Dąbrowa Tarnowska, Limanowa,
17.10 – Brzesko, Porąbka Uszewska,
18.10 – Tuchów, Tarnów-Północ,
19.10 – Tarnów-Południe, Tarnów-Wschód,
22.10 – Tarnów-Zachód,
23.10 – Uście Solne, Wojnicz,
24.10 – Lipnica Murowana, Zakliczyn,
25.10 – Bochnia-Wschód, Bochnia-Zachód,
26.10 – Tymbark, Ropa.

5. Terminy Olimpiady Teologii Katolickiej „Święty Jacek – wzór ewangelizacji”:

15.11.2018 – etap szkolny,
27.02.2019 – etap diecezjalny (Tarnów),
28-30.03.2019 – etap ogólnopolski (Opole).

6. Dni skupienia dla katechetów świeckich i sióstr zakonnych:

Dla rejonu brzeskiego, mieleckiego i tarnowskiego:

1 grudnia, godz. 10.00 – Tarnów, aula Jana Pawła II przy bazylice katedralnej.

Dla rejonu nowosądeckiego:

15 grudnia, godz. 10.00 – Nowy Sącz, aula przy kolegiacie św. Małgorzaty.

7. Rekolekcje dla katechetów świeckich w Gródku nad Dunajcem:

Pierwszy turnus:

23 – 26 maja 2019

Drugi turnus:

30 maja – 2 czerwca 2019

8. Diecezjalne dziękczynienie za przyjęty sakrament bierzmowania w Starym Sączu odbędzie się we wtorek 11 czerwca 2019

r.

II. DNI KATECHETYCZNE – REFERAT I KATECHEZA

1. Wprowadzenie:

Współczesny młody obywatel Rzeczypospolitej zapytany o to, czym jest patriotyzm z pewnością udzieliliby poprawnej odpowiedzi, jednak nie każdy rozumiałby, co w istocie znaczy to słowo i do czego ono zobowiązuje. Dlatego tak ważna jest prawdziwa postawa patriotyczna, której powinno się uczyć młode pokolenie. W encyklopedii pod hasłem patriotyzm przeczytamy, iż jest to „w znaczeniu ogólnym wszelkie umiłowanie Ojczyzny jako miejsca swojego pochodzenia i/lub zamieszkania”¹. Hasło wydaje się krótkie, jednak warto przeanalizować jego znaczenie w odniesieniu do poszczególnych aspektów życia człowieka. Jan Paweł II w książce *Pamięć i tożsamość* pisze tak: „patriotyzm oznacza umiłowanie tego, co ojczyste: umiłowanie historii, tradycji, języka czy samego krajobrazu ojczystego. Jest to miłość, która obejmuje również dzieła rodaków i owoce ich geniuszu. Próbą dla tego umiłowania staje się każde zagrożenie tego dobra, jakim jest ojczyzna. Nasze dzieje uczą, że Polacy byli zawsze zdolni do wielkich ofiar dla zachowania tego dobra albo też dla jego odzyskania”². Św. Jan Paweł II we wspomnianej już książce *Pamięć i tożsamość* pisał tak: „Wyraz „Ojczyzna” łączy się z pojęciem i rzeczywistością ojca. Ojczyzna to jest poniekąd to samo co ojcowizna, czyli zasób dóbr, które otrzymaliśmy w dziedzictwie po ojcach. To znaczące, że wielokrotnie mówi się też: „ojczyzna-matka”. Wiemy z własnego doświadczenia, w jakim stopniu przekaz dziedzictwa duchowego dokonuje się za pośrednictwem matek. Ojczyzna to jest dziedzictwo, a równocześnie to wynikający z tego dziedzictwa stan posiadania - w tym również ziemi, terytorium, ale jeszcze bardziej wartości i treści duchowych, jakie składają się na kulturę danego narodu”³. Co to oznacza dla nas? Ksiądz Piotr Skarga, trawestując Psalm 136 mówił: „Jeśli cię zapomnę, ojczyzno miła moja i

¹ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3955049/patriotyzm.html>, (z dnia 27. 09.2016 r.)

² Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005, s. 71n.

³ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 66.

Hieruzalem moje, niech zapomnę prawice ręki swojej. Niech język mój przyschnie do ust moich, jeśli pomnieć na cię nie będę a jeśli cię na czele wszystkich pociech moich nie położę”⁴. Pojęcie Ojczyzny jako matki było bliskie św. Janowi Pawłowi II. To on mówił w roku 1991 w Kielcach mówił: „Oto matka moja i moi bracia». (...)to jest moja matka, ta ziemia! To jest moja matka, ta Ojczyzna! To są moi bracia i siostry!”⁵ W Radomiu św. Jan Paweł II powiedział: „budujemy wspólną przyszłość naszej Ojczyzny wedle prawa Bożego. (...) Raczej odbudowujemy, bo wiele zostało zrujnowane (...) w ludziach, w ludzkich sumieniach, w obyczajach, w opinii zbiorowej, w środkach przekazu”⁶. Św. Janowi Pawłowi II bardzo zależało na tym, by kultura europejska i polska była chrześcijańska. Warto więc w kontekście postawy patriotycznej, zastanowić się czym jest ta Ojczyzna, o której w kazaniach sejmowych ksiądz Piotr Skarga. W tym miejscu wypada przytoczyć wypowiedź Głowy Państwa. Otóż 11. listopada 2015 r. Prezydent Andrzej Duda powiedział: „najcenniejszą rzeczą dla narodu jest wolne, suwerenne i niepodległe państwo. Ale to działa też i w drugą stronę – najcenniejszą rzeczą w państwie jest naród, który ma poczucie wolności i który jest niezłomny w dążeniu do tego, by swoje niepodległe i suwerenne państwo zatrzymać, utrzymać i mieć. I tacy właśnie jesteście my, Polacy, od pokoleń. I mamy prawo być z tego dumni. Bo jeżeli popatrzymy na naszą piękną, choć czasem trudną historię, na to, co nastąpiło po II Rzeczypospolitej, na napaść, jakiej ulegliśmy z dwóch stron i nie byliśmy w stanie przetrwać, i na 50 lat najpierw okupacji, a potem braku prawdziwej niepodległości i suwerenności – to także mamy prawo patrzeć na te czasy z podniesioną głową. Bo umieliśmy wyjść z tamtej opresji, umieliśmy pokonać przeciwników bez broni w rękę, ale dzięki niezłomności tych, którzy wtedy o Polskę walczyli”⁷. W liście z ok. 100-lecie odzyskania niepodległości Biskupi polscy napisali: «Dziękując Bogu

4 <http://literat.ug.edu.pl/skarga/0002.htm>, (z dnia 27.09.2016 r.)

5 Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia homilie*, dz. cyt., s. 618.

6 Tamże, s. 624

7 <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,16,wystapienie-prezydenta-z-okazji-swieto-niepodleglosci.html>, (z dnia 27.09.2016 r.)

za dar niepodległości, uświadamiamy sobie powinność uszanowania i przekazania kolejnym pokoleniom dziedzictwa, z którego wyrastamy. Mówił o tym wielokrotnie św. Jan Paweł II – „proszę was, abyście całe to duchowe dziedzictwo, któremu na imię Polska, raz jeszcze przyjęli z wiarą, nadzieją i miłością” (Kraków, 9 czerwca 1979). „Pozostańcie wierni temu dziedzictwu! Uczynicie je podstawą swojego wychowania! Uczynicie je przedmiotem szlachetnej dumy! Przechowajcie to dziedzictwo! Pomnóżcie to dziedzictwo! Przekażcie przyszłym pokoleniom!”» (Gniezno, 3 czerwca 1979).⁸ Należy w tym miejscu docenić ogromny wkład Kościoła Katolickiego w walkę o niepodległość a potem o jej utrzymanie. Wspominając 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości warto na nowo zastanowić się nad wielkim darem wolności i zadaniami jakie w zwiadu z tym stoją przed każdym, z nas. Lekcje ćwiczeniowe w dekanatach powinny na nowo obudzić postawy patriotyczne u uczniów i uświadomić czym jest Ojczyzna i jak o nią dbać.

2. Referat w ramach dni katechetycznych:

Temat referatu: Wychowanie do patriotyzmu na katechezie.

Uwagi do referatu: Referat na forum katechetów z danego dekanatu lub okręgu wygłasza katecheta wyznaczony przez dekanalnego wizytatora nauki religii bądź wizytatora dla danego okręgu (szkoły średnie). Czas referatu – ok. 20 minut (nie dłużej). W treści należy oprzeć się m.in. na dokumencie: *Chrześcijański kształt patriotyzmu. Dokument Konferencji Episkopatu Polski przygotowany przez Radę ds. Społecznych* (wersja elektroniczna: <http://episkopat.pl/chrzescijanski->

⁸ List Episkopatu Polski na Uroczystość Maryi Królowej Polski 3 maja i 100-lecie odzyskania Niepodległości Polski, <https://www.misjawhiszpanii.es/list-episkopatu-polski-na-uroczystosc-maryi-krolowej-polski-3-maja-i-100-lecie-odzyskania-niepodleglosci-polski>, z dnia 23.06.2018 r.

[kształt-patriotyizmu-dokument-konferencji-episkopatu-polski-przygotowany-przez-rade-ds-spoecznych/](#)).

3. Katecheza ćwicznieniowa w ramach dni katechetycznych:

Temat katechezy: *Ojczyzna to nasza matka – chrześcijański kształt patriotyzmu.*

Uwagi do katechezy: Katechezę prowadzi katecheta wyznaczony przez wizytatora na zasadach określonych powyżej. Katechezę należy przeprowadzić w klasie ósmej szkoły podstawowej, trzeciej gimnazjum oraz dowolnej w szkole średniej. Katecheta prowadzący katechezę konsultuje wcześniej opracowany konspekt w Wydziale Katechetycznym poprzez przesłanie konspektu na adres email Wydziału lub emaile poszczególnych wizytatorów. W strukturze konspektu zaleca się skorzystanie z podanych poniżej wskazówek, jednak przeprowadzenie części katechezy w oparciu o wskazaną metodę jest obowiązkowe.

W strukturze jednostki lekcyjnej należy uwzględnić następujące elementy:

A. Wstęp.

W ramach wstępu można:

- a) nawiązać do sformułowania użytego w temacie katechezy *Ojczyzna to nasza matka* i wyjaśnić uczniom, że zostało ono użyte przez św. Jana Pawła II w przemówieniu powitalnym na warszawskim Okęciu na rozpoczęcie drugiej papieskiej wizyty z 1983 r. i nawiązuje do gestu ucałowania ziemi ojczystej przez papieża. W oparciu o fragmenty tego przemówienia (można zaprezentować zdjęcia lub filmik przedstawiające gest pocałunku ziemi ojczystej) należy wyjaśnić uczniom nie tylko cel, ale głębokie znaczenie papieskiego gestu;

- b) przeprowadzić z uczniami rozmowę kierowaną na temat gestu ucałowania ziemi i podsumować ją konkluzją, że papież całował ziemię polską, ponieważ kochał swoją ojczyznę. Stąd ten gest miał charakter patriotyczny;
- c) przeprowadzić z uczniami pogadankę na temat znanych im form patriotyzmu.

B. Orędzie

W ramach orędzia należy:

- a) W nawiązaniu do wprowadzenia należy przypomnieć uczniom, że patriotyzm stanowi bardzo ważną wartość dla Kościoła w Polsce. W tym punkcie można wspomnieć na szczególne osoby lub wydarzenia z historii, które ukazują zaangażowanie Kościoła na rzecz patriotyzmu;
- b) Katecheta powinien wyjaśnić uczniom, czym jest patriotyzm. Można w tym miejscu posłużyć się definicją, niemniej jednak warto posłużyć się prostym opisem własnym w połączeniu z rozmową kierowaną z uczniami. Prowadzący katechezę może również przybliżyć uczniom postawy sprzeczne z duchem patriotyzmu i zobrazować je nawiązaniem do wydarzeń lub osób z naszej historii;
- c) W tej części katechezy należy wspomnieć uczniom, że biskupi polscy opublikowali bardzo ważny i ciekawy dokument o patriotyzmie: *Chrześcijański kształt patriotyzmu. Dokument Konferencji Episkopatu Polski przygotowany przez Radę ds. Społecznych* (wersja elektroniczna: <http://episkopat.pl/chrzescijanski-ksztalt-patriotyizmu-dokument-konferencji-episkopatu-polski-przygotowany-przez-rade-ds-spolecznych/>). Katecheta powinien przypomnieć, po uprzednim zapoznaniu się z treścią tego dokumentu, że zawiera on cenne i aktualne wskazania na temat patriotyzmu, który powinien cechować współczesnych Polaków. Katecheta powinien przygotować do analizy tekstu kilka fragmentów z przytoczonego dokumentu np.: *W realiach życia*

domowego, w których wspólnie sprostać trzeba codziennym wyzwaniom, trudom i niepokojom poznajemy głęboki sens miłości, życzliwości, odpowiedzialności, ofiarności i poświęcenia, na których się opiera patriotyzm. (fragment z nr 9. dokumentu o patriotyzmie). Ponadto wśród przygotowanych dla uczniów tekstów powinien znaleźć się następujący cytat: „I dlatego – zanim stąd odejdę, proszę was, abyście całe to duchowe dziedzictwo, któremu na imię „Polska”, raz jeszcze przyjęli z wiarą, nadzieją i miłością – taką, jaką zaszczepia w nas Chrystus na chrzcie świętym, abyście nigdy nie zwątpili i nie znużyli się, i nie zniechęcili,

- abyście nie podcinali sami tych korzeni, z których wyrastamy.

Proszę was:

- abyście mieli ufność nawet wbrew każdej swojej słabości, abyście szukali zawsze duchowej mocy u Tego, u którego tyle pokoleń ojców naszych i matek ją znajdowało,

- abyście od Niego nigdy nie odstąpili,

- abyście nigdy nie utracili tej wolności ducha, do której On „wyzwała” człowieka,

- abyście nigdy nie wzgardzili tą Miłością, która jest „największa”, która się wyraziła przez Krzyż, a bez której życie ludzkie nie ma ani korzenia, ani sensu” (Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia homilie, dz. cyt., s. 205 – fragment przemówienia w Krakowie z 10.06.1979 r.).

Wybrane teksty będą one potrzebne do pracy w grupach. Klasę należy podzielić na kilkusobowe grupy i polecić im analizę tych tekstów. Po zakończonej pracy w grupach uczniowie powinni na forum klasy zaprezentować przesłanie, które zawiera ich fragment tekstu. Po zakończeniu tego etapu należy zachować dalszy podział klasy na grupy.

- a) Każda grupa otrzymać większy arkusz z przygotowanym schematem do pracy metodą *Analiza M-S-Sz-Z* (opis metody poniżej). Katecheta klarownie przedstawia uczniom zasady, na

których będzie się odbywać dalsza praca w grupach, jej istotę i cel. Bazowym problemem do podjęcia w każdej grupie będzie określone wcześniej przesłanie.

Po zakończeniu pracy w grupach, jej przedstawiciele referują na forum klasy swoją planszę, zaś katecheta ocenia ich wysiłek. Po zakończeniu prezentacji uczniowie wracają na swoje miejsca, zaś katecheta podsumowuje całość pracy w grupach.

C. Zastosowanie

W ramach zastosowania należy:

- a) Zrozumiale i treściwie podsumować całość katechezy;
- b) Wskazać uczniom istotę patriotyzmu i bardzo ważną rolę, jaką powinien pełnić właściwie rozumiany patriotyzm w życiu współczesnych Polaków;
- c) W oparciu o efekty pracy uczniów wskazać, że krzewienie postaw patriotycznych jest możliwe w ich codziennym życiu (w rodzinie, szkole, grupach rówieśniczych itd.);
- d) Przypomnieć o setnej Rocznicy Odzyskania Niepodległości przez naszą Ojczyznę i zbliżającym się Narodowym Świącie Niepodległości jako kontekście dla aktualnej katechezy.

D. Zakończenie

- a) Podanie notatki;
- b) Modlitwa na zakończenie katechezy.

Metoda: **Analiza M-S-Sz-Z** (w oryginale Analiza SWOT₉) – jest metodą zespołowej analizy i oceny jakiegoś zjawiska, wydarzenia lub problemu, pomaga w podejmowaniu decyzji. Polega na wypełnieniu przygotowanego arkusza, na którym uczniowie określają zarówno mocne strony danego zagadnienia i wynikające z nich szanse oraz słabe strony i związane z nimi zagrożenia. Arkusze SWOT wypełniają grupy zadaniowe, a następnie prezentują wyniki na forum klasy
Nazwa metody powstała ze skrótów określeń

9 Zob. M. Korgul, *Dydaktyka dla katechetów*, Świdnica 2014, s. 219.

M – mocne strony: wszystko, co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego problemu;

S – słabe strony: wszystko, co stanowi słabość, barierę, przeszkodę

Sz – szanse: wszystko, co stwarza dla analizowanego problemu szansę na rozwój, korzystną zmianę;

Z – zagrożenia: wszystko to, co stanowi dla danego zagadnienia niebezpieczeństwo niekorzystnej zmiany.

Schemat arkusza analizy M-S-Sz-Z

Mocne strony:	Słabe strony:
Szanse (możliwości):	Zagrożenia:

III. DEKRET

W SPRAWIE PODRĘCZNIKÓW DO NAUCZANIA RELIGII

Podręczniki do nauczania religii w przedszkolach i szkołach na terenie diecezji tarnowskiej w roku szkolnym 2018/2019 zatwierdzone w dekrecie przez Biskupa Tarnowskiego Andrzeja Jeża:

1. Przedszkole

- a) Nasza Boża Rodzina. Religia dla dzieci trzyletnich, red. W. Kubik SJ, T. Czarnecka, G. Łuszczak SJ, wyd. WAM, Kraków 2012;
- b) Radosne dzieci Boże. Podręcznik do religii dla dziecka trzyletniego, J. Snopek, D. Krupiński, wyd. Jedność 2015;
- c) Pan Bóg kocha dzieci. Podręcznik do religii dla dzieci czteroletnich, red. M. Zając, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2014;
- d) Świat dziecka Bożego. Podręcznik do religii dla dziecka czteroletniego, J. Snopek, D. Krupiński, wyd. Jedność 2015;
- e) Bóg kocha dzieci. Religia dla dzieci czteroletnich, red. W. Kubik SJ, T. Czarnecka, G. Łuszczak SJ, wyd. WAM, Kraków 2011;
- f) Jesteśmy dziećmi Boga. Podręcznik i ćwiczenia do religii dla klasy o, red. W. Kubik SJ, wyd. WAM, Kraków 2011;
- g) Jestem dzieckiem Bożym. Podręcznik do przedszkola grupa pięcioletków, red. M. Zając, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2012;
- h) Spotkania dzieci Bożych. Podręcznik do religii dla dziecka pięcioletniego, J. Snopek, D. Krupiński, wyd. Jedność 2015;

2. Szkoła podstawowa, klasy 1-4

- a) Jesteśmy rodziną Pana Jezusa. Podręcznik do religii dla I klasy szkoły podstawowej, red. P. Goliszek, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2012;
- b) Kochamy Pana Jezusa. Podręcznik do religii dla II klasy szkoły podstawowej, red.

- P. Goliszek, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2013;
- c) Przyjmujemy Pana Jezusa. Podręcznik do religii dla III klasy szkoły podstawowej, red.
P. Goliszek, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2014;
- d) Jestem chrześcijaninem. Podręcznik do religii dla IV klasy szkoły podstawowej, red.
W. Janiga, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2012;
- e) Jesteśmy w rodzinie Pana Jezusa. Podręcznik do religii dla klasy I szkoły podstawowej, red. W. Kubik, G. Łuszczak, T. Czarnecka, wyd. WAM, Kraków 2011;
- f) Kocham Pana Jezusa. Podręcznik do religii dla klasy II szkoły podstawowej, red.
W. Kubik, G. Łuszczak, T. Czarnecka, wyd. WAM, Kraków 2012;
- g) Przyjmujemy Pana Jezusa. Podręcznik do religii dla klasy III szkoły podstawowej, red. W. Kubik, wyd. WAM, Kraków 2013;
- h) Zaproszeni przez Boga. Podręcznik do religii dla IV klasy szkoły podstawowej, red.
Z. Marek, wyd. WAM, Kraków 2012;
- i) Żyjemy w Bożym świecie. Podręcznik do religii dla klasy I szkoły podstawowej, red. K. Mielnicki, E. Kondrak, wyd. Jedność, Kielce 2012;
- j) Idziemy do Jezusa. Podręcznik do religii dla klasy II szkoły podstawowej, red. J. Czerkawski, E. Kondrak, wyd. Jedność, Kielce 2012;
- k) Jezus jest z nami. Podręcznik do religii dla klasy III szkoły podstawowej, red. J. Czerkawski, E. Kondrak, wyd. Jedność, Kielce 2014;
- l) Miejsce pełne BOGActw. Podręcznik do religii dla klasy IV szkoły podstawowej, red. K. Mielnicki, E. Kondrak, B. Nosek, wyd. Jedność, Kielce 2012;
- 3. Szkoła podstawowa, klasy 5-8:**
- a) Wierzę w Boga. Podręcznik do religii dla V klasy szkoły podstawowej, red. W. Janiga, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2013;
- b) Wierzę w Kościół. Podręcznik do religii dla VI klasy szkoły podstawowej, red. W. Janiga, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2014;

c) Obdarowani przez Boga. Podręcznik do religii dla V klasy szkoły podstawowej, red.

Z. Marek, A. Walulik, wyd. WAM, Kraków 2013;

d) Przemienieni przez Boga. Podręcznik do religii dla VI klasy szkoły podstawowej, red.

Z. Marek, A. Walulik, wyd. WAM, Kraków 2014;

e) Spotkania uBOGAcające. Podręcznik do religii dla klasy V szkoły podstawowej, red. K. Mielnicki, E. Kondrak, E. Parszewska, wyd.

Jedność, Kielce 2013;

f) Tajemnice BOGAtego życia. Podręcznik do religii dla klasy VI szkoły podstawowej, red. K. Mielnicki, E. Kondrak, E. Parszewska, wyd.

Jedność, Kielce 2014;

W klasie siódmej i ósmej należy korzystać z dotychczasowych podręczników do klasy pierwszej i drugiej gimnazjum:

g) Spotykam Twoje słowo. Podręcznik do religii dla I klasy gimnazjum, red. P. Mąkosa, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2012 (klasa siódma);

h) Z Tobą idę przez życie. Podręcznik do religii dla II klasy gimnazjum, red. P. Mąkosa, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2013 (klasa ósma);

i) Szukam was. Podręcznik do religii dla klasy I gimnazjum, red. W. Kubik, wyd. WAM, Kraków 2011 (klasa siódma);

j) Jestem z Wami. Podręcznik do religii dla klasy II gimnazjum, red. W. Kubik, wyd. WAM, Kraków 2012 (klasa ósma);

k) Błogosławieni, którzy szukają Jezusa. Podręcznik do religii dla klasy I gimnazjum, red. K. Mielnicki, E. Kondrak, E. Parszewska, wyd. Jedność, Kielce 2013 (klasa siódma);

l) Błogosławieni, którzy ufają Jezusowi. Podręcznik do religii dla klasy II gimnazjum, red. K. Mielnicki, E. Kondrak, E. Parszewska, wyd. Jedność, Kielce 2014 (klasa ósma);

4. Gimnazjum:

a) Żyję Twoją miłością. Podręcznik do religii dla III klasy gimnazjum, red. P. Mąkosa, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2014;

- b) Chodźmy razem. Podręcznik do religii dla klasy III gimnazjum, red. W. Kubik, wyd. WAM, Kraków 2013;
- c) Błogosławieni, którzy naśladowają Jezusa. Podręcznik do religii dla klasy III gimnazjum, red. K. Mielnicki, E. Kondrak, E. Parszewska, wyd. Jedność, Kielce 2015;

5. Szkoły ponadgimnazjalnej – liceum i technikum:

- a) Świadczę o Jezusie w Kościele. Podręcznik do religii dla I klasy ponadgimnazjalnej, red. W. Galant, R. Strus, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość;
- b) Świadczę o Jezusie w świecie. Podręcznik do religii dla II klasy szkół ponadgimnazjalnych, red. W. Galant, R. Strus, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2013;
- c) Świadczę o Jezusie w rodzinie. Podręcznik do religii dla III klasy technikum, red. W. Galant, R. Strus, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2014;
- d) Świadczę o Jezusie wobec drugiego człowieka. Podręcznik do religii dla III klasy szkół ponadgimnazjalnych, red. W. Galant, R. Strus, wyd. Gaudium, Lublin – Przemyśl – Zamość 2015;
- e) W Kościele – podręcznik multimedialny. Podręcznik i notes ucznia dla I klasy liceum i technikum, red. Z. Marek, wyd. WAM, Kraków 2012;
- f) W świecie – podręcznik multimedialny. Podręcznik i notes do religii dla II klasy liceum oraz II i III technikum, red. Z. Marek, A. Walulik, wyd. WAM, Kraków 2013;
- g) W rodzinie – podręcznik multimedialny. Podręcznik i notes ucznia dla III klasy liceum oraz IV technikum, red. Z. Marek, A. Walulik, wyd. WAM, Kraków 2014;
- h) W blasku Bożej prawdy. Podręcznik do religii dla klasy I liceum i technikum, red. T. Śmiech, E. Kondrak, B. Nosek, wyd. Jedność, Kielce 2012;
- i) Na drogach wiary. Podręcznik do religii dla klasy II liceum i technikum, red. J. Czerkawski, E. Kondrak, B. Nosek, wyd. Jedność, Kielce 2013;

j) W bogactwie miłości. Podręcznik do religii dla klasy III liceum i IV technikum, red. J. Czerkowski, E. Kondrak, B. Nosek, wyd. Jedność, Kielce 2014;

k) Za progiem nadziei. Podręcznik do religii dla klasy III technikum, red. S. Mazur, B. Nosek, K. Rokosz, wyd. Jedność, Kielce 2014;

6. Szkoła zawodowa:

W trzyletnich szkołach zawodowych należy korzystać z podręczników przeznaczonych do liceów (patrz punkt 5).

Dekret w pdf można pobrać pod adresem:

<http://www.katecheza.diecezja.tarnow.pl/wp-content/uploads/Podr%C4%99czniki-2018-2019.pdf>

IV. AKTY PRAWNE

TERMINY FERII ZIMOWYCH

Na podstawie § 3 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 kwietnia 2002 r. w sprawie organizacji roku szkolnego (Dz. U. Nr 46, poz. 432, z późn. zm.), Minister Edukacji Narodowej ogłosił terminy rozpoczęcia i zakończenia ferii zimowych w poszczególnych województwach w roku szkolnym 2018/2019.

TERMIN FERII W 2019 R.	WOJEWÓDZTWO
14 – 27 stycznia	kujawsko-pomorskie lubuskie małopolskie świętokrzyskie wielkopolskie
21 stycznia – 3 lutego	podlaskie warmińsko-mazurskie
28 stycznia – 10 lutego	dolnośląskie mazowieckie opolskie zachodniopomorskie
11 – 24 lutego	lubelskie łódzkie podkarpackie pomorskie śląskie

ZMIANY W KARCIE NAUCZYCIELA

Zmiany w Karcie Nauczyciela obejmą m.in. wydłużenie stażu na stopień nauczyciela kontraktowego oraz okresu przerwy pomiędzy uzyskaniem jednego stopnia a rozpoczęciem stażu na kolejny stopień awansu zawodowego a także wprowadzenie do komisji na stopień nauczyciela kontraktowego także osób spoza szkoły.

1. Po 5 latach pracy w szkole wyższej – stopień nauczyciela mianowanego

Od 1 września 2018 r. powstanie możliwość uzyskania stopnia nauczyciela mianowanego z dniem podjęcia pracy w szkole dla nauczycieli akademickich, którzy posiadają stopień naukowy oraz legitymują się co najmniej 5-letnim okresem pracy w szkole wyższej (art. 9a ust. 5 Karty Nauczyciela w brzmieniu od 1 września 2018 r.).

Nauczyciele spełniający ww. warunki a już zatrudnieni w szkole w dniu 1 września 2018 r. również otrzymają stopień nauczyciela mianowanego, o ile jeszcze go nie uzyskali na podstawie przepisów dotychczasowych.

2. Dłuższy staż na stopień nauczyciela kontraktowego

Zmiany obejmą także długość stażu na stopień nauczyciela kontraktowego. Aby uzyskać wyższy stopień awansu zawodowego, stażysta będzie musiał zrealizować staż w wymiarze **1 roku i 9 miesięcy**. Aby staż mógł być dokończony, w nowelizacji przewidziano obowiązek zawarcia z nauczycielem stażystą umowy o pracę na czas określony obejmujący dwa lata szkolne (art. 9c ust. 1 pkt 1 oraz art. 10 ust. 2 Karty Nauczyciela w brzmieniu od 1 września 2018 r.).

Staż rozpoczęty przed 1 września 2018 r. a nie zakończony do tego dnia realizowany będzie na dotychczasowych zasadach.

3. Egzamin zamiast komisji dla stażysty

Rozmowa kwalifikacyjna przeprowadzana z nauczycielem ubiegającym się o stopień nauczyciela kontraktowego przez komisję kwalifikacyjną, zostanie zastąpiona egzaminem przeprowadzanym przez **komisję egzaminacyjną**. Zmiana dotyczy nie tylko nazewnictwa. W odróżnieniu

od dotychczasowego komisji kwalifikacyjnej, w skład komisji egzaminacyjnej będą wchodziły także osoby spoza szkoły, a mianowicie:

- przedstawiciel organu sprawującego nadzór pedagogiczny,
- przedstawiciel organu prowadzącego szkołę
- ekspert z listy ekspertów ustalonej przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania a także, jak dotychczas, dyrektor lub wicedyrektor szkoły oraz opiekun stażu (art. 9b ust. 1 pkt 1 i art. 9g ust. 1 Karty Nauczyciela w brzmieniu od 1 września 2018 r.).

4. Dłuższa przerwa między awansami

Wydłuży się także okres pracy w szkole wymagany do rozpoczęcia stażu na stopień nauczyciela mianowanego i dyplomowanego. Staż będzie można rozpocząć po przepracowaniu w szkole co najmniej 3 lat w przypadku nauczyciela kontraktowego a 4 lat w przypadku nauczyciela mianowanego. Nauczyciele, którzy uzyskają wyróżniającą ocenę pracy będą mogli rozpocząć jednak staż wcześniej – już po 2 latach od dnia nadania poprzedniego stopnia awansu zawodowego (art. 9d ust. 4 i ust. 4a Karty Nauczyciela w brzmieniu od 1 września 2018 r.).

W roku szkolnym 2018/2019 nauczyciel kontraktowy będzie mógł rozpocząć staż na stopień nauczyciela mianowanego, jeżeli będzie legitymował się co najmniej 2-letnim okresem pracy w szkole od dnia nadania stopnia awansu nauczyciela kontraktowego.

5. Dłuższa ścieżka awansu dyrektora szkoły

Dyrektor szkoły, który będzie posiadał nieprzerwany okres pracy na tym stanowisku wynoszący co najmniej 3 lata oraz legitymujący się wyróżniającą oceną pracy będzie mógł ubiegać się o stopień nauczyciela dyplomowanego dopiero po 5 latach od dnia nadania stopnia nauczyciela mianowanego, a w przypadku nauczyciela posiadającego co najmniej stopień naukowy doktora- po 4 latach (art. 9e ust. 1 Karty Nauczyciela w brzmieniu od 1 września 2018 r.). Obecnie są to odpowiednio 4 i 3 lata.

6. Kontynuacja stażu po przywróceniu do pracy

Nowością jest rozwiązanie pozwalające na kontynuację stażu po **przywróceniu nauczyciela do pracy** prawomocnym wyrokiem sądu

pracy. W takim przypadku okres stażu odbytego przed rozwiązaniem lub wygaśnięciem stosunku pracy zostanie uwzględniony w stażu. Oznacza to w praktyce możliwość kontynuacji stażu przerwane w wyniku niezgodnego z prawem zwolnienia z pracy. Bez znaczenia pozostanie wówczas długość przerwy w zatrudnieniu.

Zmiany w awansie zawodowym nauczycieli wchodzi w życie 1 września 2018 r.

Źródło: Ustawa z 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych (Dz.U. z 2017 r., poz. 2203) - art. 76, art. 123-art. 129.

Opr. Michał Kowalski, Anna Trochimiuk

OCENA PRACY NAUCZYCIELA PO NOWELIZACJI KARTY NAUCZYCIELA

Znowelizowana *Ustawa karta nauczyciela* w rozdziale 2 przewiduje dokonywanie oceny pracy nauczyciela. Nowość polega m.in. na tym, że ocena pracy nauczyciela dokonuje się co 3 lata pracy w szkole od dnia uzyskania stopnia nauczyciela kontraktowego, mianowanego i dyplomowanego (por. art. 6a, ust.1). Ocena pracy ma charakter opisowy i zakończona jest ogólnym stwierdzeniem: ocena wyróżniająca, ocena bardzo dobra, ocena dobra, ocena negatywna (por. art. 6a, ust.2). Te zapisy wchodzi w życie z dniem 1 września 2018 r. Warto wiedzieć co to oznacza. Z oceną wyróżniająca wiąże się: dodatek dla nauczyciela dyplomowanego, który legitymuje się co najmniej 3 letnim stażem pracy w szkole od dnia nadania stopnia awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego (por. art. 33a, ust. 1); skrócenie ścieżki awansu zawodowego dla nauczyciela kontraktowego i mianowanego, czyli możliwość rozpoczęcia stażu na kolejny stopień awansu zawodowego po 2 latach od uzyskania dotychczasowego stopnia awansu zawodowego (por. art. 9d, ust.4a); możliwość uzyskania stopnia awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego przez dyrektora szkoły bez konieczności odbywania stażu (por. art. 9e, ust.1). Z oceną bardzo dobrą wiąże się: możliwość ubiegania się o nadanie wyższego stopnia awansu zawodowego (por. art. 9d, ust.1); możliwość kontynuacji stażu po zmianie miejsca zatrudnienia (por. art. 9f, ust.2). Z oceną dobrą wiąże się: możliwość ubiegania się o nadanie wyższego stopnia awansu zawodowego (por. art. 9b, ust.1), możliwość kontynuacji stażu po zmianie miejsca zatrudnienia (por. art. 9f, ust.2). Natomiast ocena negatywna skutkuje: brakiem możliwości ubiegania się o nadanie wyższego stopnia awansu zawodowego (por. art. 9b, ust.1), brak możliwości kontynuacji stażu po zmianie miejsca zatrudnienia (por. art. 9f, ust.2) oraz obligatoryjne rozwiązanie stosunku pracy przez nauczyciela (por. art. 23, ust.1, pkt 5).

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2017 r. poz. 1189, 2203). Opr. Ks. Tadeusz Michalik

OD 1 WRZEŚNIA 2018 R. KATECHECI BĘDĄ MOGLI BYĆ WYCHOWAWCAMI KLAS

Projekt nowelizacji rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych da katechetom możliwość bycia wychowawcami klas. Poznaj szczegóły.

Nauczyciele religii są zatrudniani na podstawie Karty Nauczyciela, jednakże obowiązujące rozporządzenie w sprawie organizowania nauki religii wyklucza możliwość obejmowania przez nich wychowawstwa klasy. Ministerstwo Edukacji Narodowej postanowiło znowelizować przepisy i umożliwić sprawowanie funkcji wychowawcy klasy także nauczycielom religii, poprzez usunięcie powyższego ograniczenia z rozporządzenia.

Zmiana rozporządzenia ma także doprecyzować, że ocena z religii (etyki) jest wystawiana według zasad określonych w statucie szkoły, tj. zgodnie z wewnątrzszkolnym systemem oceniania. System ten jest bowiem spójny i obowiązuje wszystkich uczniów w danej szkole, a zatem jest to lepsze rozwiązanie niż ustalanie oceny według skali ocen przyjętej w danej klasie, jak to ma miejsce obecnie.

Zmiany mają obowiązywać od roku szkolnego 2018/2019, w związku z tym po wejściu w życie rozporządzenia trzeba będzie zaktualizować statuty.

Rozporządzenie ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Źródło:

projekt rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej zmieniającego rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach (projekt z 20 lutego 2018 r.).

Opr. Anna Trochimiuk, specjalista z zakresu prawa oświatowego

RELIGIA POZA SZKOŁĄ – CZY OCENĘ WPISUJE SIĘ DO DZIENNIKA

Ocenę z religii uzyskaną w trakcie uczęszczania na religię poza szkołą traktuje się w identyczny sposób jak ocenę uzyskaną z zajęć religii organizowanych w szkole.

Tak jak w przypadku nauczania religii w szkole, tak też w punkcie pozaszkolnym nauczanie powinno być zorganizowane na życzenie rodziców bądź pełnoletnich uczniów. Jeżeli w szkole na naukę danego wyznania lub wyznań wspólnie nauczających zgłosi się mniej niż 7 uczniów, organ prowadzący szkołę w porozumieniu z właściwym kościołem lub związkiem wyznaniowym, organizuje naukę religii w grupie międzyszkolnej lub pozaszkolnym punkcie katechetycznym.

Uczeń korzystający z nauki religii zorganizowanej poza szkołą w grupie międzyszkolnej lub pozaszkolnym punkcie katechetycznym otrzymuje ocenę z religii na świadectwie wydanym przez szkołę, do której uczęszcza na podstawie zaświadczenia katechety. Nie ustalono wzoru takiego zaświadczenia. Szkoła powinna honorować zaświadczenia w formach wybranych przez wystawiających. Za treści nauczania religii określonego wyznania odpowiadają właściwe władze zwierzchnie kościoła lub związku wyznaniowego.

Podstawa prawna:

§ 2 ust. 2, § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych (Dz.U. z 1992 r. nr 36, poz. 155 ze zm.).

Opr. Dariusz Skrzyński, prawnik, specjalista z zakresu prawa pracy i prawa oświatowego

NOWOŚCI W ORGANIZACJI WYCIECZEK

Czekają nas zmiany w organizacji wycieczek. Najistotniejsze to nowe wymagania w stosunku do kierowników i opiekunów.

Dostosowanie terminologii do nowych przepisów

Projekt rozporządzenia w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, przewiduje zmiany o charakterze dostosowującym do nowej struktury szkół oraz porządkującym, w tym związane z terminologią przyjętą w przepisach ustawy – Prawo oświatowe, tj.:

1. zastąpienie pojęcia „upowszechnianie wypoczynku” pojęciem „upowszechnianie aktywności fizycznej” – pojęcie „wypoczynek” zdefiniowane w ustawie o systemie oświaty wyklucza możliwość jego organizowania poza feriami letnimi, zimowymi oraz wiosenną i zimową przerwą świąteczną,
2. zastąpienie pojęcia „przeciwdziałanie patologii społecznej” pojęciem „przeciwdziałanie zachowaniom ryzykownym” – zgodnie z terminologią używaną obecnie w psychologii rozwojowej,
3. rezygnacji z określenia zajęć „lekcyjnych, pozalekcyjnych i pozaszkolnych”, których definicja nie występuje w przepisach ustaw z zakresu oświaty,
4. rezygnacji z określenia „przedmioty pokrewne”, w opisie wycieczki przedmiotowej, z uwagi na brak występowania tego pojęcia w ramowych planach nauczania – organizowanie wycieczek przedmiotowych będzie inicjowane i realizowane w celu uzupełnienia programu wychowania przedszkolnego lub programu nauczania zajęć edukacyjnych dopuszczonych do użytku; wskazanie przykładowych form wycieczki przedmiotowej, tj. szkół zimowych, zielonych lub ekologicznych zobowiąże szkoły do ich organizacji jedynie w celach edukacyjnych, eliminując wyjazdy o charakterze wypoczynkowym.

6 nowych rozwiązań

W projekcie przewidziano też nowe rozwiązania:

1. przepisy dotyczące bezpieczeństwa zostały uzupełnione o konieczność stosowania się do zasad ustalonych przez organy zarządzające danym terenem, np. dyrektorów Parków Narodowych – uczniowie i ich opiekunowie powinni respektować ustalenia zawarte w regulaminach tras turystycznych i szlaków turystycznych, których celem jest uniknięcie szkód zarówno dla środowiska przyrodniczego, jak i zdrowia własnego,
2. ustalono 3 formy organizowania krajoznawstwa i turystyki, w zależności od specyfiki organizowanej formy: wycieczki przedmiotowe, wycieczki krajoznawczo-turystyczne i specjalistyczne wycieczki krajoznawczo-turystyczne,
3. w przypadku kierownika wycieczki odstąpiono od możliwości sprawowania tej funkcji przez inną osobę niebędącą pracownikiem pedagogicznym szkoły, dotychczasową możliwością wyznaczenia przez dyrektora szkoły innej osoby spełniającej określone warunki (tj. osoby, która ma ukończony kurs dla kierowników wycieczek szkolnych, posiadanie stopnia instruktora harcerskiego oraz uprawnień przewodnika turystycznego, przewodnika, instruktora turystyki kwalifikowanej pilota wycieczek, stopień trenera lub instruktora odpowiedniej dyscypliny sportu) uchylono, gdyż brak jest obecnie stosownych uregulowań w obowiązujących przepisach,
4. wprowadzono dodatkowy warunek do spełnienia przez opiekuna wycieczki – obowiązany jest przedstawić dyrektorowi przedszkola, szkoły lub placówki aktualną informację z Krajowego Rejestru Karnego o niekaralności. Informacja ta zachowuje ważność przez okres 12 miesięcy od dnia jej wydania,
5. zrezygnowano z określenia sposobu finansowania wycieczek ze środków pozabudżetowych,
6. określono wzór karty wycieczki, który zawiera informacje dotyczące wycieczki, w tym jej program, oświadczenie zobowiązujące do przestrzegania przepisów dotyczących bezpieczeństwa składane przez kierownika i opiekunów wycieczki. Do karty wycieczki będzie dołączana lista uczniów wycieczki.

Równolegle procedowany jest projekt rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie MENiS w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki, które nadal obowiązuje w szkołach i placówkach starego ustroju szkolnego. Nowelizacja ww. rozporządzenia ma na celu wprowadzenie analogicznych – jak w przedmiotowym projekcie rozporządzenia – rozwiązań w przepisach dotyczących szkół i placówek funkcjonujących według starego ustroju szkolnego.

Źródło:

projekt rozporządzenia ministra edukacji narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (projekt z 4 stycznia 2018 r.).

projekt rozporządzenia ministra edukacji narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (projekt z 4 stycznia 2018 r.).

Opr. Monika Fidler, specjalista z zakresu prawa oświatowego

**W REJESTRZE SPRAWCÓW PRZESTĘPSTW NA TLE SEKSUALNYM MOŻNA
SPRAWDZIĆ TYLKO OSOBY, KTÓRE MAJĄ OPIEKOWAĆ SIĘ UCZNIAMI**

Obowiązek weryfikacji pracowników w rejestrze sprawców przestępstw na tle seksualnym nie dotyczy osób, które nie będą wykonywały czynności związanych z prowadzeniem zajęć dydaktycznych, wychowawczych lub sprawowaniem opieki nad dziećmi. W praktyce informację z rejestru pozyskuje się tylko wobec nauczycieli.

Przed nawiązaniem stosunku pracy lub przed dopuszczeniem pracownika do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi pracodawcy są zobowiązani do uzyskania informacji, czy dane tej osoby są zamieszczone w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym (art. 21 ust. 1 ustawy z 13 maja 2016 r.)

Weryfikacja, czy kandydat na pracownika nie widnieje w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym dotyczy jedynie zatrudniania osób w zakresie:

- wychowania,
- edukacji,
- wypoczynku,
- leczenia,
- opieki nad małoletnimi.

Obowiązek weryfikacyjny dotyczy tylko zatrudniania takich osób, które będą wykonywały w szkole obowiązki związane z prowadzeniem zajęć dydaktycznych, wychowawczych lub sprawowaniem opieki nad dziećmi. Ewentualna styczność z dziećmi nie jest okolicznością, która determinowałaby konieczność weryfikacji kandydata. Obowiązek weryfikacji nie dotyczy więc pracowników administracji i obsługi.

Podstawa prawna:

art. 21 ust. 1 ustawy z 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz.U. z 2016 r. poz. 862).

Opr. Michał Kowalski, prawnik, specjalista z zakresu prawa pracy i
prawa oświatowego

JAK DŁUGO PRZECHOWYWAĆ PISEMNE PRACE UCZNIÓW

Przepisy nie dają odpowiedzi na pytanie jak długo należy przechowywać pisemne prace uczniów. W praktyce często granicznym terminem jest koniec danego roku szkolnego. Często okazuje się to jednak niewystarczające? Jak więc należy postąpić? **Jakie są zasady udostępniania prac.**

Żaden zapis prawa oświatowego nie zawiera informacji określającej czas przechowywania prac pisemnych uczniów, jakimi są prace klasowe i kartkówki. Wyznacznikiem terminu ich przechowywania powinien być czas trwania roku szkolnego, czyli 31 sierpnia. Niewystarczający jest termin klasyfikacji ani termin zakończenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych, gdyż po tym terminie odbywają się np. egzaminy poprawkowe, rozpatrywane są zastrzeżenia wnoszone do ocen rocznych. W razie skargi, kontroli ze strony kuratorium czy w skrajnych sytuacjach sprawy w sądzie – trzeba mieć dokumentację związaną z procesem kształcenia.

Obecnie prace udostępniasz obligatoryjnie

Sprawdzone i ocenione pisemne prace ucznia mają być udostępniane uczniowi i jego rodzicom, a w szkole policealnej – uczniowi (art. 44e ust. 4 ustawy o systemie oświaty). Z analogicznego zapisu obowiązującego przed wejściem w życie nowelizacji wymienionej ustawy – usunięto zwrot „na wniosek”, co oznacza, że obecnie prace mają być udostępniane obligatoryjnie, bez oczekiwania aż uczeń lub rodzic zwróci się o to do nauczyciela.

Uczeń i jego rodzice nie muszą zwracać się do nauczyciela z wnioskiem o udostępnienie pracy. Nauczyciel ma obowiązek udostępnić sprawdzone i ocenione bieżące prace pisemne.

Obowiązek udostępniania prac wynika wprost z definicji oceniania, gdyż ocenianie ma na celu m.in. informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych, motywowanie do dalszych postępów w nauce, dostarczanie rodzicom (prawnym opiekunom) informacji o postępach i trudnościach w nauce oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia.

Zasady udostępniania prac

Ponownie jednak żaden zapis prawa nie precyzuje zasad udostępniania prac. Art. 44e ust. 6 ustawy wskazuje, że szkoła musi określić w swoim statucie sposób tego udostępniania, co oznacza, że decyzje ma podjąć rada pedagogiczna. Należy jednak zwrócić uwagę, że omawiany zapis ustawy o systemie oświaty mówi o udostępnianiu prac, a nie o ich udostępnianiu do wglądu. Czyli intencją ustawodawcy było zobligowanie szkół do udostępnienia prac w znaczeniu ich przekazania, a nie tylko pokazania.

MEN: udostępnianie to informowanie o wynikach

MEN zajęło w tej sprawie stanowisko: „Przy wyborze sposobu udostępniania sprawdzonych prac, szkoła powinna wziąć pod uwagę realne możliwości szybkiego otrzymania przez ucznia i jego rodziców danej pracy, np.: przekazanie zainteresowanym oryginału pracy lub jego kopii, udostępnienie pracy do domu z prośbą o zwrot pracy podpisanej przez rodziców itd. Udostępnianie prac do wglądu tylko na terenie szkoły (np. w czasie organizowanych przez szkołę spotkań z rodzicami) nie spełnia warunku swobodnego dostępu rodziców ucznia do informacji o postępach i trudnościach w nauce ich dziecka”.

To stanowisko nie pozostawia wątpliwości, że:

- zapisy statutów regulujące zasady udostępniania prac tylko na terenie szkoły, podczas spotkań z rodzicami oraz tylko do wglądu – będą uznane za nieprawidłowe,
- rozważania mające miejsce w szkołach i na forach internetowych na temat tego czy należy umożliwiać kserowanie i fotografowanie sprawdzianów – są bezzasadne, gdyż przekazanie pracy to zadanie nauczyciela, a nie troska rodzica czy ucznia.

Zacytowana opinia MEN sugeruje przekazywanie rodzicom oryginałów lub kopii sprawdzonych prac pisemnych. Przekazywanie oryginałów jednak ryzykowne, bo różne sytuacje mogą spowodować, że nie wrócą one do nauczyciela, a powinien przechowywać je wszystkie do końca roku szkolnego. Przekazywanie kopii nie niesie ze sobą tego ryzyka, ale budzi wiele wątpliwości co do zasadności. Uczniowie piszą bardzo dużo

prac pisemnych w ciągu całego roku szkolnego, a rodzice nie często potrafią ocenić poziom wiedzy i braków ucznia po samej pracy pisemnej. Znacznie więcej mogą się dowiedzieć bezpośrednio od nauczyciela.

Nie można ograniczać wglądu do prac

Zasady udostępniania prac należy ustalić w taki sposób, aby rodzice byli zadowoleni i nie było łamane prawo, czyli wgląd do prac nie był ograniczany. Potwierdzeniem takiego stanowiska jest zapis ustawy mówiący, że zasady ma zawierać statut, a więc decydują nauczyciele, a dodatkowo potwierdzeniem jest też ciąg dalszy cytowanego stanowiska MEN: „Ważne jest aby określony przez szkołę sposób udostępniania sprawdzonych prac był w pełni akceptowany przez uczniów i ich rodziców, jako pełnoprawnych uczestników procesu kształcenia”.

Sposób udostępniania prac powinien być ustalony w taki sposób, aby każdy nauczyciel w sytuacji konfliktowej miał możliwość udowodnienia, że taka praca została uczniowi lub jego rodzicom udostępniona. Należy także pamiętać, że o ustalonych sposobach udostępniania prac należy poinformować uczniów oraz ich rodziców.

Podstawa prawna:

art. 44e ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 2198).

Opr. Małgorzata Celuch, wicedyrektor, specjalista z zakresu prawa oświatowego

ODPOWIEDZIALNOŚĆ DYSCYPLINARNA NAUCZYCIELA W RAZIE STOSOWANIA PRZEMOCY

PODSTAWY PRAWNE

Szkoła jest miejscem, gdzie uczeń pod opieką nauczycieli w warunkach bezpiecznych zdobywa wiedzę i jest należycie wychowywany. O zadaniach szkoły w zakresie bezpieczeństwa ucznia mówią m.in. preambuły dwóch ważnych dokumentów oświatowych jakimi są: *Karta Nauczyciela* oraz *Prawo oświatowe*. Czytamy w nich m.in.: „Mając na względzie doniosłą rolę oświaty i wychowania w Rzeczypospolitej Polskiej, pragnąc dać wyraz szczególnej randze społecznej zawodu nauczyciela zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami, otwierając niniejszą ustawą drogę do dalszych uregulowań prawnych systemu edukacji narodowej, stanowi się, co następuje...” (Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. *Karta Nauczyciela* Preambuła) oraz „Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa (...) Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności” (Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* Preambuła).

Rola nauczyciela w procesie wychowania młodego pokolenia wydaje się być bezcenna, gdyż szkoła jest drugą po rodzinie instytucją wychowującą i nauczającą w sposób systematyczny, planowy i całościowy. Stąd każdy nauczyciel powinien zdawać sobie sprawę z misji, jakiej się podejmuje. Jest ona o tyle trudna, że poza przekazywaniem wiedzy pedagog jako przedstawiciel placówki oświatowej zobligowany jest do zapewnienia uczniom bezpieczeństwa oraz troski o ich dobro. O tych zadaniach mówią szczegółowo przepisy, np. art. 6 Ustawy *Karta nauczyciela*, art. 5 Ustawy *prawo oświatowe*, art. 3 i art. 19 *Konwencji o prawach dziecka*, art. 30 i 72 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*.

Jednym z uchybień jakich może się dopuścić nauczyciel wobec ucznia jest stosowanie przemocy. Za bezpieczeństwo uczniów

odpowiada zarówno dyrektor szkoły jak i nauczyciele, stad zgodnie z Kartą Nauczyciela za stosowanie przemocy nauczyciel może być pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej. Warto wiedzieć, iż w przypadku uzyskania informacji o stosowaniu przemocy wobec uczniów ze strony nauczyciela, dyrektor musi w trybie natychmiastowym reagować.

Zakres działań na szkodę ucznia wyliczony został w poszczególnych przepisach, do których zaliczamy m.in. czyny określone w poniższych artykułach:

- art. 199 kk, 200kk, 200akk – przemoc seksualna, naruszenie intymności ucznia oraz grooming,
- art. 207 kk – znęcanie fizyczne i psychiczne,
- art. 212 kk i 216 kk – zniewaga i zniesławienie,
- art. 190kk i 191 kk – groźby karalne,
- art. 107 kw – nękanie, dokuczanie.

Warto pamiętać, iż jakiejkolwiek formy przemocy stanowią naruszenie praw uczniów, za które nauczyciel może zostać pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej zgodnie z regulacjami Karty Nauczyciela (art. 75 ust. 1 Karta Nauczyciela). Dodatkowo dyrektor szkoły nie może zignorować informacji o stosowaniu przemocy przez nauczycieli. Pierwszym krokiem w interwencji powinno być przeprowadzenie rozmowy z nauczycielem podejrzanym o stosowanie przemocy wobec uczniów. Nauczyciel musi mieć świadomość odpowiedzialności dyscyplinarnej, na którą wskazuje Karta Nauczyciela oraz odpowiedzialności karnej za naruszenie nietykalności cielesnej ucznia. Kary dyscyplinarne za uchybienie godności zawodu nauczyciela albo obowiązkowi, które wymienia Karta Nauczyciela, nie są wymierzone przez dyrektora szkoły, ale przez komisję dyscyplinarną.

FORMY PRZEMOCY

W szkole możemy mieć do czynienia z różnego rodzaju formami przemocy, do których zaliczamy: przemoc fizyczną, werbalną oraz seksualną.

1. Przemoc fizyczna:

- popychanie,
- szarpanie,
- uderzanie,
- bicie.

2. Formy przemocy werbalnej to:

- wyśmiewanie przy klasie np. wyglądu zewnętrznego,
- ujawnienie wstydlivych zdarzeń, sekretów rodzinnych,
- dokuczanie w rozmowie z uczniem,
- stałe porównywanie z innymi uczniami,
- celowe przekręcanie nazwiska,
- nękanie, np. stałym odpytywaniem,
- zastraszanie np. wystawieniem oceny niedostatecznej na koniec roku lub egzaminem poprawkowym,
- izolowanie lub wykluczanie z grupy pojedynczych uczniów poprzez kształtowanie negatywnych zachowań i postaw klasy.

3. Przemoc o charakterze seksualnym:

- molestowanie moralne, polegające na wszelkim niewłaściwym postępowaniu (gest, słowo, zachowanie, postawa), które przez swoją powtarzalność czy systematyczność narusza godność lub integralność psychiczną ucznia;
- molestowanie werbalne np. nękanie żartami, uwagami i komentarzami o charakterze seksualnym,
- molestowanie fizyczne, tj doprowadzanie do czynności o charakterze seksualnym.

DZIAŁANIA DYREKCJI I SZKOŁY

Zaleca się, aby każda szkoła opracowała plan działania na wypadek, podejrzenia o stosowanie przemocy przez nauczyciela wobec ucznia. Procedura, podana do wiadomości personelowi szkolnemu oraz w niezbędnym zakresie uczniom i rodzicom, powinna w szczególności obejmować:

- Przekazanie informacji o sytuacji stosowania przemocy lub podejrzeniu jej stosowania dyrektorowi szkoły lub innej upoważnionej przez niego osobie – przez pracownika szkoły, ucznia, rodzica; powinno zostać potwierdzone notatką służbową.
- Czynności sprawdzające – mają na celu ustalenie, czy zarzuty o stosowaniu przemocy przez nauczyciela są prawdziwe oraz kim są ofiara i świadkowie zdarzenia. Powinien je przeprowadzić dyrektor przy pomocy wychowawcy ofiary, ewentualnie także ze szkolnym psychologiem lub pedagogiem. W zakres tych czynności mogą wchodzić rozmowy – z zachowaniem niezbędnej dyskrecji – ze wszystkimi osobami, które mogą posiadać wiedzę o zdarzeniu, w tym z nauczycielem – sprawcą. Osobom przepytowanym powinna zostać zapewniona dyskrecja. Efektem każdej z rozmów winna być notatka służbowa.
- Otoczenie ofiary przemocy należytą opieką
- W dalszej kolejności poinformowanie:
 - ✓ rodziców ucznia – o podejrzeniu stosowania przemocy lub zaistnieniu takiej sytuacji, o wstępnych ustaleniach, czynnościach, które zostaną podjęte wobec nauczyciela,
 - ✓ organu prowadzącego oraz organu sprawującego nadzór pedagogiczny – należy z nimi ustalić dalsze działania w sprawie,
 - ✓ organów ścigania – jeśli zachodzi podejrzenie, że nauczyciel dopuścił się przestępstwa, np. naruszenia nietykalności cielesnej, pobicia, znęcania, czynności seksualnej z udziałem nieletniego.
- Wyciągnięcie konsekwencji służbowych wobec nauczyciela.

Istotne jest także podjęcie działań profilaktycznych mających zapobiec ponownemu zaistnieniu podobnej sytuacji. Mogą one polegać na przeprowadzeniu rozmów z uczniami przez wychowawców lub tzw. podmioty zewnętrzne.

KONSEKWENCJE DLA NAUCZYCIELA

Nauczyciel, który dopuszcza się przemocy wobec ucznia, powinien spodziewać się związanych z tym surowych konsekwencji. Zgodnie z art. 75 ust. 1 Ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2017 r, poz. 1189, 2203), nauczyciele podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za uchybienia godności zawodu nauczyciela lub obowiązkom, o których mowa w art. 6 KN, w tym realizowania funkcji opiekuńczej szkoły i zapewniania bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę.

Karami dyscyplinarnymi dla nauczycieli są:

- nagana z ostrzeżeniem,
- zwolnienie z pracy,
- zwolnienie z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie 3 lat od ukarania,
- wydalenie z zawodu nauczycielskiego.

Podstawa prawna: art. 75 ust. 1, art. 76 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2017 r, poz. 1189, 2203).

POSTĘPOWANIE DYSCYPLINARNE

Kary dyscyplinarne wymierza Komisja Dyscyplinarna dla Nauczycieli przy Wojewodzie. Postępowanie dyscyplinarne wszczyna komisja na wniosek rzecznika dyscyplinarnego działającego przy wojewodzie.

Dodatkową karą dla nauczyciela jest zawieszenie w pełnieniu obowiązków, które jest obowiązkowe w przypadku, jeżeli złożony wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego lub karnego dotyczył naruszenia praw i dobra dziecka, czyli w każdym przypadku przemocy wobec ucznia (art. 83 ust. 1a KN). W sprawach niecierpiących zwłoki (np. molestowania seksualnego, szczególnie nagannego zachowania wobec ucznia) nauczyciela można zawiesić w pełnieniu obowiązków jeszcze przed złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego (art. 83 ust. 1 KN), co powinno odseparować go od ofiary. Zawieszenie w pełnieniu obowiązków nie może trwać dłużej niż 6 miesięcy, chyba że przeciwko nauczycielowi toczy się jeszcze postępowanie karne lub postępowanie dyscyplinarne, w

związku z którym nastąpiło zawieszenie. Zawieszono nauczyciela mogą dotknąć także konsekwencje finansowe. Zgodnie z art. 84 KN, wynagrodzenie zasadnicze nauczyciela w okresie zawieszenia w pełnieniu obowiązków może ulec ograniczeniu, a tymczasowo aresztowanego ulega ograniczeniu najwyżej do połowy, w zależności od stanu rodzinnego nauczyciela, począwszy od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego następującego po miesiącu, w którym nastąpiło zawieszenie. W tym czasie nie przysługują mu dodatki oraz wynagrodzenie za godziny nadwymiarowe.

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2017 r. poz. 1189, 2203)

Opr. Ks. Tadeusz Michalik

FORMACJA

Ks. dr hab. Robert Kantor

Synod diecezjalny jako instytucja świadcząca pomoc biskupowi diecezjalnemu w obszarze katechizacji szkolnej i parafialnej

W grudniu 2016 roku Biskup Tarnowski zwołał V Synod Diecezji tarnowskiej w celu podjęcia refleksji nad obecną sytuacją diecezji i stanem duszpasterstwa. „Wyrazem odnowy życia naszej diecezjalnej wspólnoty winna być nade wszystko głęboka reforma nas samych, uporządkowanie spraw własnego sumienia, zbliżenie się do Chrystusa przez stałą formację i pogłębienie życia sakramentalnego. (...) Synod daje nam okazję do pewnego globalnego spojrzenia na obecny stan naszej diecezji. Pozwala postawić ogólną diagnozę, aby w oparciu o nią obrać dalsze kierunki pracy duszpasterskiej”¹⁰.

Głównym celem Synodu jest ukazanie duchowego, duszpasterskiego i materialnego dziedzictwa Chrystusowego Kościoła diecezji tarnowskiej; ożywienie wiary, nadziei i miłości w osobistej i wspólnotowej relacji z Chrystusem w Kościele; wskazanie nowych dróg duszpasterstwa w zmienności świata ku niezmienności Chrystusa. W ten cel ogólny wpisuje się obszar katechizacji, tak ważny i wymagający wnikliwej refleksji, tym bardziej, że do Komisji Przygotowawczej wpływa wiele postulatów związanych z katechezą i obecnością lekcji religii w szkole.

Definicja synodu

¹⁰ A. Jeż, *Kościół na wzór Chrystusa. List pasterski zapowiadający V Synod Diecezji Tarnowskiej*, Biuletyn V Synodu Diecezji Tarnowskiej, nr 1, s. 10.

Prawodawca w kan. 460. podał definicję synodu diecezjalnego, która określa ogólnie uczestników i zadania synodu. Jej treść pochodzi z KPK/17 (kan. 356) i dyrektorium *Ecclesiae imago*, gdzie czytamy. „Synod diecezjalny, zwoływany i kierowany przez biskupa, na który wzywa się duchownych, zakonników i świeckich, zgodnie z przepisami prawa, jest zgromadzeniem (zebraniem), na którym biskup – korzystając z pomocy biegłych w zakresie wiedzy teologicznej, pasterskiej i prawniczej, jak również wysłuchując zdania różnych zespołów (grup) wspólnoty diecezjalnej – wypełnia w sposób uroczysty urząd i posługę pasterzowania powierzoną sobie owczarnią, dostosowując do lokalnych warunków przepisy i normy Kościoła powszechnego, wytyczając drogę i sposoby pracy apostołskiej w diecezji, rozwiązując trudności związane z apostołstwem i zarządzaniem, pobudzając dzieła i poczynania o charakterze ogólnym, korygując błędy w zakresie doktryny i obyczajów, jeśli takie ujawniają się w diecezji. Synod daje również okazję do sprawowania świętych czynności, które najbardziej przyczyniają się do spotęgowania wiary, pobożności i gorliwości apostołskiej lub nowego zapoczątkowania w całej diecezji”¹¹. Z kolei Kongregacja do spraw Biskupów w 2004 r. stwierdziła: „Synod diecezjalny jest zebraniem lub zgromadzeniem doradczym zwoływanym i kierowanym przez biskupa, w którym uczestniczą, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, kapłani oraz inni wierni Kościoła partykularnego, świadczący pomoc biskupowi w jego zadaniu kierowania wspólnotą diecezjalną”¹².

Definicja ta zmienia dotychczasowy model synodu diecezjalnego. Nowością jest uczestnictwo w synodzie także wiernych świeckich. Dzięki temu zasada reprezentatywności została rozszerzona na cały Lud Boży w diecezji, a synod stał się instrumentem jedności i komunii Kościołów diecezjalnych, w których istnieje i z których składa się jeden i jedyny Kościół katolicki.

¹¹ Kongregacja do spraw Biskupów, Dyrektorium dotyczące posługi duszpasterskiej Biskupów *Ecclesiae imago* (dalej: EI) z 22 lutego 1973, 163.

¹² Kongregacja do spraw Biskupów, Dyrektorium *Apostolorum successores* o pasterskiej posłudze biskupów z 22 lutego 2004, 168.

Cel synodu

Celem synodu diecezjalnego jest świadczenie pomocy biskupowi dla dobra całej diecezji i wspieranie go w sprawowaniu jego urzędu (kan. 460; DSDA I.1]. Zadaniem synodu jest przede wszystkim adaptacja prawa powszechnego do warunków Kościołów partykularnych (diecezji) i jego konkretyzacja, a także rozwijanie duszpasterstwa, inicjowanie nowych działań, udzielanie wskazówek oraz usuwanie ujemnych objawów w życiu kościelnym¹³. Synod diecezjalny nie może zajmować się problemami dotyczącymi Kościoła powszechnego ani ingerować w sprawy zastrzeżone biskupowi. Realizując te zadania, synod powinien zaangażować całą wspólnotę wiernych diecezji i dążyć do odnowy życia religijno-moralnego.

Synod diecezjalny jest odpowiednim miejscem, aby zaproponować biskupowi wspólny osąd o stanie i kondycji Kościoła partykularnego. Zgromadzenie synodalne może przestudiować różnego rodzaju błędy, trudności, może wysunąć pewne propozycje wyjścia z sytuacji. Biskup diecezjalny podczas przebiegu obrad synodalnych może powziąć odpowiednie postanowienia w stosunku do nadużyć doktrynalnych czy dyscyplinarnych w swojej diecezji. Synod może pomóc biskupowi w wypracowaniu planu duszpasterskiego.

Ponadto na synodzie diecezjalnym biskup może w sposób uroczysty powierzać pewne urzędy diecezjalne, bądź tworzyć nowe. Dyrektorium *Ecclesiae imago* stwierdza: „gdy biskup uzna to za właściwe, może ustanowić na synodzie lub odnowić Radę kapłańską jak i duszpasterską, a także dokonać wyboru członków komisji i urzędów kurii diecezjalnej. Podobnie mogą być wybrani konsultorzy lub członkowie Rad kierujących działaniami lub stowarzyszeniami diecezjalnymi, jeżeli kadencja tych dzieł i ich zadań zbiega się z terminem odbywania synodu: wydaje się rzeczą bardzo wskazaną, ażeby odbywanie synodu

¹³ Por. *Apostolorum successores*, 169.

było rzeczywiście bardzo ważnym momentem w życiu Kościoła diecezjalnego i odnawianiu instytucji diecezjalnych¹⁴

Synod diecezjalny ma charakter nie tylko prawny, ale i pastoralny; jawi się jako akcja duszpasterska, której podmiotem i przedmiotem jest cała wspólnota diecezjalna. Konsekwencją takiego rozumienia synodu jest nowy sposób jego przygotowania, składu osobowego, treści uchwał, czasu trwania i realizacji postanowień.

Zwołanie synodu diecezjalnego i przewodniczenie

Ustawodawca rezygnuje z ustalonej w KPK/17 (kan. 365 § 1) zasady odbywania synodu przynajmniej co 10 lat, pozostawiając potrzebę zwołania synodu ocenie biskupa diecezjalnego. W instrukcji o synodzie diecezjalnym postanowił, aby biskup – zwołując synod – uwzględnił różne okoliczności: potrzebę zgodności w działalności duszpasterskiej; potrzebę lokalnej aplikacji norm i wskazań Stolicy Apostolskiej; trudności zaistniałe w diecezji, które wymagają rozwiązania; potrzebę bardziej aktywnego działania wspólnoty kościelnej¹⁵. Podejmując decyzję o zwołaniu synodu, biskup powinien wysłuchać opinii rady kapłańskiej działającej kolegialnie; jej zdanie – nawet wyrażone jednomyślnie – nie jest jednak dla niego wiążące (kan. 127 § 2). Dla oceny sytuacji w diecezji biskup może także skonsultować się z diecezjalną radą duszpasterską (kan. 51), jednak prawodawca nie obliuguje go do tego¹⁶.

Synod diecezjalny może zwołać tylko biskup diecezjalny i ci, którzy są z nim zrównani w prawie (kan. 381, w zw. z kan. 368). Zatem synod diecezjalny zwołuje „*solus Episcopus dioecesanus*”. Takie stwierdzenie kan. 462 § 1 jest powtórzeniem, z drobnymi modyfikacjami, kan. 357 § 1 z 1917 r. Obecny kanon nie pozostawia żadnych wątpliwości, że kompetentnym do zwołania synodu diecezjalnego jest tylko i wyłącznie biskup diecezjalny. Chociaż biskup nie może ważnie działać bez

¹⁴ EI, 165.

¹⁵ Instrukcja *De synodis dioecesanis agendis* (dalej: DSDA), III.A.1.

¹⁶ Por. *Apostolorum successores*, 175.

wysłuchania wcześniej zdania Rady kapłańskiej o ewentualnym zwołaniu synodu diecezjalnego¹⁷, to jednak decyzja o jego zwołaniu pozostaje aktem osobistym biskupa. Mimo, że biskup diecezjalny posiada wielu współpracowników, nikt nie może zastąpić go w wykonywaniu władzy pochodzącej bezpośrednio od Boga w porządku pasterskiej troski nad częstką Ludu Bożego powierzonej jego pieczy i dlatego owa władza jest ściśle personalna. Ilekroć mówimy tu o biskupie diecezjalnym, mamy na uwadze, w myśl kan. 381 § 2, i kan. 368, tych wszystkich, którzy są z nim zrównani¹⁸.

„On sam (biskup diecezjalny) podpisuje deklaracje i dekry synodalne, które jedynie jego autorytetem mogą być promulgowane”¹⁹. Po raz kolejny już widzimy w powyższym sformułowaniu logiczną konsekwencję tego, iż biskup diecezjalny jest jedynym ustawodawcą synodu. Ustawodawstwo synodu może być opublikowane tylko autorytetem biskupa diecezjalnego. Dlatego decyzje synodalne mają zawierać tylko podpis biskupa diecezjalnego, a słowa tekstu deklaracji i dekretów synodalnych tak mają być zredagowane, aby wynikało z nich jasno, że biskup diecezjalny jest ich autorem²⁰. Do biskupa diecezjalnego należy, aby deklaracje i dekry były realizowane w praktyce. Aktualnie postanowienia synodalne obowiązują po miesiącu od dnia promulgacji, o ile w samym prawie synodalnym nie postanowiono inaczej²¹.

¹⁷ Kan. 461 § 1, 127 § 2, 2°.

¹⁸ Są to: prałat dla prałatury terytorialnej, opat dla opactwa terytorialnego, wikariusz dla wikariatu apostołskiego, prefekt dla prefektury apostołskiej i administrator dla administratury apostołskiej erygowanej na stałe.

¹⁹ Kan. 466.

²⁰ T. Rozkruit, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002, s. 88. Przez „deklaracje” należy rozumieć te akty, które zawierają treści nie bezpośrednio normatywne, tylko doktrynalne, czy generalnie rzecz ujmując, orientacyjne. Przez dekry natomiast należy rozumieć takie akty, które zawierają konkretne decyzje natury prawnej i które są wiążące dla Kościoła partykularnego.

²¹ Por. Kan. 8 § 2.

Autorytet biskupa wyraża się faktycznie przez autorytet w stosunku do instytucji typowych i właściwych dla Kościoła partykularnego, spośród których wyróżnia się synod diecezjalny²².

Synodowi diecezjalnemu przewodniczy biskup diecezjalny, jednak na poszczególnych sesjach może go zastąpić wikariusz generalny lub wikariusz biskupi. W tym celu biskup powinien wystawić wikariuszowi delegację specjalną – odrębną na każdą sesję synodalną. Prawodawca nie ustalił ilości sesji, którym może przewodniczyć osoba delegowana²³.

Przygotowanie synodu

Kwestie, które stanowią przedmiot obrad synodu, proponowane i wstępnie opracowywane są w czasie poprzedzającym synod. *Ecclesiae imago* zwraca uwagę na duże znaczenie okresu przygotowawczego: „Żeby synod prawidłowo był zorganizowany i rzeczywiście przyczynił się do rozwoju wspólnoty, musi być dokładnie przygotowany, zarówno przez odpowiednie ułożenie jego treści, jak i przez mobilizowanie opinii publicznej oraz świadomości wiernych, co się osiąga przez odpowiednie rozpowszechnienie wiadomości dotyczących Synodu”²⁴.

W przygotowaniu synodu biskup może skorzystać z pomocy organów doradczych, jakimi są: rada kapłańska (kan. 495), kolegium konsultorów (kan. 502), diecezjalna rada duszpasterska (kan. 511) i diecezjalna rada ekonomiczna (kan. 492). Dla koordynowania i prowadzenia przygotowań synodu biskup diecezjalny – zgodnie z zaleceniem zawartym w instrukcji *De synodis dioecesanis agendis* – powinien ustanowić jedną komisję przygotowawczą, w skład której powinni wejść: kapłani, zakonnicy oraz wierni świeccy odznaczający się roztropnością duszpasterską i kompetencją zawodową, sprawujący ważne posługi wśród Ludu Bożego i posiadający rozmaite charyzmaty.

22 Por. G. Corbellini, *Il sinodo diocesano nel nuovo Codex Iuris Canonici*, Rzym 1986, *Appendice*, s. 140-141. Por. Tenże, *De synodo dioecesana*, [w:] Marzoa, A., Miras, J., Rodríguez Ocaña, R., (red.) *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, vol. II/2, Pamplona 1997, s. 992-1029.

23 *Apostolorum successores*, 176.

24 El 164.

Wśród nich powinny się znaleźć osoby biegłe w prawie kanonicznym i świętej liturgii²⁵. Ponadto Stolica Apostolska w instrukcji zezwoliła biskupowi na ustanowienie sekretariatu synodu kierowanego przez osobę z komisji przygotowawczej, a także urzędu mającego na celu przekazywanie informacji mediom. Komisja przygotowawcza ma wraz z biskupem opracować regulamin synodu, który powinien zawierać: 1) skład osobowy synodu uzupełniający normy kodeksowe (liczbę przedstawicieli wiernych świeckich i zakonnych oraz przełożonych instytutów życia konsekrowanego); 2) zasady wyboru członków synodu; 3) zasady ukonstytuowania struktur synodalnych i powoływania osób koniecznych do sprawnego przeprowadzenia synodu (np.: prezydium, moderatorów, sekretarzy i innych członków różnych komisji); 4) zasady regulujące udział i sposób postępowania w czasie sesji synodalnych, sposób wypowiedzi (ustne czy pisemne), sposób głosowania²⁶.

Przed rozpoczęciem synodu biskup z pomocą komisji przygotowawczej ma przedstawić diecezjanom potrzeby i inicjatywy apostolskie, które będą przedmiotem obrad. Wierni świeccy podczas ogólnodiecezjalnej konsultacji przedsynodalnej mogą zgłaszać swoje postulaty, potrzeby i życzenia²⁷. Na podstawie takiej konsultacji należy przygotować dokumenty robocze synodu, które mogą mieć charakter prawny lub duszpasterski, mogą dotyczyć ogółu aktualnych problemów diecezji albo też jednego tematu synodalnego. Biskup decyduje o kierunku i charakterze prac synodu. Teksty robocze synodu należy przesłać jego uczestnikom, aby mogli je dokładnie przeanalizować przed obradami.

Zgodnie z instrukcją *De synodis dioecesanis agendis* przygotowanie synodu powinno rozpocząć się modlitwą. Na modlitwie w intencji synodu powinni trwać zarówno duchowni, jak i świeccy. Zobowiązane są do niej także zgromadzenia zakonne prowadzące

²⁵ DSDA III.B.1.

²⁶ Por. DSDA III.B.2.

²⁷ Por. kan. 212; DSDA III.C.2.

działalność na terenie diecezji, a zwłaszcza klasztory kontemplacyjne²⁸. Synod diecezjalny nie jest tylko organem o charakterze prawnym, a jego poszczególne sesje nie ograniczają się tylko do obradowania na tematy, dla których został zwołany. Choć prawodawca nie wyposażył synodu diecezjalnego w kompetencje liturgiczne, to dokumenty Kościoła podkreślają wagę celebracji Mszy św. na rozpoczęcie, w trakcie i na zakończenie synodu²⁹.

Z modlitwą liturgiczną związana jest także katecheza. Synod daje biskupowi i prezbiterom wspólną możliwość do nauczania całego depozytu wiary, a zwłaszcza okazję do przejrzystej katechezy o Tajemnicy Kościoła oraz o udziale wszystkich wiernych w jego posłannictwie. W tym celu duszpasterze powinni otrzymać z kurii diecezjalnej konkretne wskazania, aby zapoznać wiernych z istotą i celem synodu oraz przedłożonymi tematami. Katecheza służy szeroko rozumianej formacji wiernych, ponieważ synod nie tylko informuje oraz kodyfikuje, ale przede wszystkim formuje³⁰. Dlatego też prace przygotowawcze synodu powinny być wyrazem eklesjalnej *communio*, aby tematy przedłożone przez biskupa zgromadzeniu plenarnemu zostały przyjęte przez synod, a po zatwierdzeniu przez biskupa wierni mogli ochoczo stosować się do tego, „co postanawiają wyświęceni pasterze reprezentujący Chrystusa oraz jako nauczyciele i kierownicy w Kościele”³¹.

Odpowiedzialność za katechezę

W dyskusjach nad współczesnymi wyzwaniami pastoralnymi pojawia się często temat katechezy. W odnowie duszpasterstwa należy zmienić dotychczasowy stan rzeczy. Należy zrezygnować „z wygodnego kryterium duszpasterskiego, że «zawsze się tak robiło »”³². Kościół według Franciszka potrzebuje „wyjścia z własnej wygody i zdobycia się

²⁸ Por. DSDA III.C.1; *Apostolorum successores* 174.

²⁹ EI 165.

³⁰ *Apostolorum successores*, 172; 174.

³¹ *Lumen gentium* 37.

³² Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* (dalej: EG), 33.

na odwagę, by dotrzeć na wszystkie peryferia świata potrzebujące światła Ewangelii”³³. Jakże wymowne są dalsze słowa papieża: „Wolę raczej Kościół poturbowany, poraniony i brudny, bo wyszedł na ulice, niż Kościół chory z powodu zamknięcia się i wygody z przywiązania do własnego bezpieczeństwa. Nie chcę Kościoła troszczącego się o to, by stanowić centrum, który w końcu zamyka się w gąszczu obsesji i procedur”³⁴. Według adhortacji *Evangelii gaudium* „jeśli coś ma wywoływać święte oburzenie, niepokoić i przyprawiać o wyrzuty sumienia, to niech będzie to fakt, że tylu naszych braci żyje pozbawionych siły, światła i pociechy z przyjaźni z Jezusem Chrystusem, bez przygarniającej ich wspólnoty wiary, bez perspektywy sensu i życia”³⁵.

Podczas wizyty *ad limina Apostolorum* w dniu 7 lutego 2014 roku papież Franciszek wypowiedział ważne słowa na temat katechezy: „wiem, że w Polsce uczestniczy w niej większość uczniów w szkołach. Osiągają oni dobrą znajomość prawd wiary. Jednakże religia chrześcijańska nie jest abstrakcyjną wiedzą, ale egzystencjalną znajomością Chrystusa, osobistą relacją z Bogiem, który jest miłością. Być może trzeba położyć większy nacisk na kształtowanie wiary przeżywanej jako relacja, w której doświadczają się radości bycia kochanym i zdolnym do kochania”³⁶.

Jak zauważa Wojciech Osiał, nowość katechezy zaznacza się także w sposobie realizacji zadania formacji moralnej. Franciszek podkreśla, że trzeba bardziej koncentrować się na pozytywnym ukazywaniu piękna życia według Ewangelii i dobru, które z niego wynika, niż na słabościach ludzkich i działaniu zła. Jest to ważna wskazówka, gdyż tego rodzaju katecheza nie zawsze jest wystarczająco realizowana. Wielu katechetów, świadomie czy też nie, wybiera dzisiaj

³³ EG 20.

³⁴ EG 49.

³⁵ Tamże.

³⁶ http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2014/february/documents/papa-francesco-20140207_ad-limina-polonia.html (6 IX 2017)

często negatywną drogę nauczania. Dużo częściej dostrzega się zło niż dobro, rysuje się obraz upadku moralności i religii. Podkreślanie zła i koncentrowanie się głównie na ukazywaniu jego niszczycielskiej mocy nie służy katechezie³⁷. Zatem z wielką uwagą należy przyjąć i rozważać słowa Franciszka: „Dobrze, aby postrzegano nas nie jako specjalistów od diagnoz apokaliptycznych lub posępnych sędziów, z upodobaniem doszukujących się wszelkich niebezpieczeństw czy dewiacji, ale jako radosnych zwiastunów wzniosłych propozycji, strzegących dobra i piękna, jaśniejących w życiu wiernym Ewangelii”³⁸.

Podjęciu misji nauczania winna towarzyszyć postawa cierpliwości wobec oczekiwania na owoce katechezy. Franciszek poucza, że niektórzy „popadają w acedię, ponieważ nie umieją czekać i chcą panować nad rytmem życia. Dzisiejsze gorączkowe pragnienie osiągnięcia natychmiastowych wyników sprawia, że pracujący w duszpasterstwie nie tolerują łatwo poczucia jakiegoś sprzeciwu, widocznej porażki, krytyki, krzyża”³⁹.

Drugą część *Dyrektorium katechetycznego Kościoła katolickiego w Polsce* jest poświęcona osobom i środowiskom szczególnie odpowiedzialnym za katechezę. Można tam odnaleźć następujące stwierdzenie: „Za posługę katechetyczną winna czuć się odpowiedzialna cała wspólnota chrześcijańska. Katecheza to [...] zbiorowy obowiązek całego Kościoła. Kościoła katechizowanego i katechizującego. We wspólnocie wiary i miłości jesteśmy równocześnie i katechetami, i katechizowanymi. Wspólnota chrześcijańska jest jednocześnie głoszącą słowo Boże, jak i słuchającą tego słowa i dającą o nim świadectwo. Ci, którzy głoszą słowo Boże w imieniu Kościoła, winni pamiętać, że są również jego adresatami. Ta odpowiedzialność za katechezę jest zarazem wspólna, jak i zróżnicowana. Każdy w swoim zakresie, odpowiednio do swojej szczególnej pozycji w Kościele, realizuje

37 W. Osiał, *Wizja współczesnej katechezy w nauczaniu papieża Franciszka*, *Warszawskie Studia Teologiczne*, XXVII/1 (2014) s. 300.

38 EG 168.

39 EG 82.

określone zadania w kształtowaniu i rozwijaniu wiary. To właśnie dzięki temu, że posługa katechetyczna urzeczywistniana jest w sposób tak różnorodny, w różnych miejscach i przez osoby pełniące różne funkcje w Kościele, katecheza może w sposób całościowy ofiarować wszystkim bez wyjątku słowo Boże i świadectwo Kościoła⁴⁰.

Kontekst diecezji tarnowskiej

Wydaje się, że V Synod Diecezji Tarnowskiej w obszarze katechezy powinien podkreślić odpowiedzialność Kościoła lokalnego za katechizację, wpisując tę formę głoszenia słowa Bożego w powierzoną mu przez Chrystusa misję głoszenia Ewangelii. Tę świadomość Kościół nieustannie akcentuje, przypominając szczegółowe zadania wszystkim odpowiedzialnym za dzieło katechizacji. Niewątpliwie omawiany dokument stanowi dowód na to, że aktualnym postulatem Kościoła pozostaje konieczność pracy formacyjnej z dorosłymi oraz rozbudzenie świadomości, że katecheza nie może ograniczać się jedynie do zajęć katechetycznych w szkole, ale powinna być ściśle związana z parafią. Parafia zaś będzie przekonującym miejscem i środowiskiem katechezy, jeśli okaże się autentyczną wspólnotą, w której przeżywa się więzi międzyludzkie kształtowane na fundamencie wiary w Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego oraz prowadzi się do zrozumienia, że wiara w Chrystusa ze wszystkimi jej konsekwencjami jest odpowiedzią na rozmaite problemy człowieka w każdych okolicznościach jego życia.

W chwili powstania diecezji tarnowskiej (1786) , istniało na jej terenie szkolnictwo typu podstawowego, a jedyna szkoła średnia znajdowała się w Tarnowie. Wszystkie szkoły podlegały wtedy całkowicie Kościołowi. O erygowanie szkół zabiegali kapłani. Kapłani pisali też podręczniki szkolne. Po II wojnie światowej sytuacja katechezy uległa wielkim zmianom. Nauka religii, w chwili objęcia rządów przez biskupa Jana Stepę (1946-1959), odbywała się we wszystkich szkołach podstawowych i

⁴⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, 120.

średnich. Katechizowało 498 księży. Biskup Stepa wprowadził tzw. synchronizację nauczania religijnego, polegającą na wprowadzeniu katechezy dla dzieci i młodzieży w ciągu tygodnia i głoszeniu na ten temat kazań katechizmowych w niedzielę, aby w ten sposób pogłębić wiadomości religijne nie tylko dla dzieci i młodzieży, ale i dorosłych, a rodzicom umożliwić współdziałanie z katechetami. Zasadnicza zmiana w katechizacji zaszła w 1961 roku, kiedy usunięto nauczanie religii ze szkoły. W chwili usunięcia nauki religii ze szkół, parafie nie posiadały odpowiedniej ilości pomieszczeń, w których mogłaby odbywać się katechizacja. Z pomocą przyszli wtedy rodzice, którzy w wielu przypadkach odstąpili własne pomieszczenia dla potrzeb katechezy⁴¹.

Taki był kontekst IV Synodu Diecezji Tarnowskiej. Z kolei dzisiaj mamy zupełnie inną sytuację, mamy lekcje religii w szkole, ale czy mamy katechezę parafialną? Jak wygląda katecheza dorosłych? Stat. 26 IV SDT „W program katechizacji należy włączyć katechezy przygotowujące do różnych uroczystości parafialnych, diecezjalnych, ogólnopolskich czy ogólnokościelnych. Uczestniczenie w tych uroczystościach jest żywą i mocno angażującą katechezą dzieci i młodzieży”. Stat. 38 „Każda wspólnota parafialna ma obowiązek prowadzenie katechezy dla dorosłych. Jej celem jest ciągle pogłębianie wiary, udzielanie odpowiedzi na pytania, które dorosłym nasuwa ich życie i uczenie oceny rzeczywistości ziemskiej w świetle wiary”.

Podsumowanie

Reasumując powyższą analizę należy stwierdzić:

- 1) ukształtowana przez wieki instytucja synodu diecezjalnego jest nadal uroczystym aktem sprawowania przez biskupa diecezjalnego władzy ustawodawczej;
- 2) biskup diecezjalny jest kompetentny w zakresie zwołania synodu, określenia jego problematyki, przewodniczenia, zawieszenia i rozwiązania;

⁴¹ IV Synod Diecezji Tarnowskiej, Tarnów 1982-1986, s. 60-63.

- 3) prawne regulacje powierzone przez KPK/83 władzy ustawodawczej biskupa diecezjalnego zostały przypomniane w dodatku do instrukcji *De synodis dioecesanis agendis* z 1997 r. i w dyrektorium *Apostolorum Successores* z 2004 r.;
- 4) jedynym prawodawcą na synodzie jest biskup diecezjalny;
- 5) synod, oprócz kompetencji konsultacyjnych w zakresie wyrażania opinii, posiada także kompetencje reprezentacyjne i liturgiczne;
- 6) w obszarze katechezy diecezja tarnowska ma wypracowane rozwiązania. Niektóre zapisy w IV SDT nadal mają swoją rację bytu. **(Warto przypomnieć statuty synodalne: 16-51)**
- 7) w kontekście rozpoczynających się prac synodalnych należy zwrócić uwagę na odpowiednią formację rodziców, „wskrzesić” katechezę dorosłych, katechezę sakramentalną w parafiach.

Biskup diecezjalny powinien wspierać poszukiwania rozwiązań trudnych spraw na forum roboczych organów synodalnych, w tym w obszarze katechetycznym. Jego interwencje powinny mieć charakter ukierunkowujący a decyzje stanowcze winien podejmować na końcu. Przyczyni się to dobru pastoralnemu synodu. Ks. Jan Dudziak stwierdził: „gdy od wyselekcjonowanych starannie uczestników synodu biskup otrzyma, w sposób odpowiedzialny wyrażoną opinię o religijno – moralnych potrzebach Kościoła partykularnego oraz sugestie, co do środków zaradczych, to zapewne nie przejdzie on nad tym do porządku dziennego. Powodowany zaś poczuciem głębokiej odpowiedzialności przed Bogiem za duchowe dobro diecezji oraz pozostający pod działaniem łaski stanu, przejmie on materiał doradczy synodu, przeselekcjonuje go, uzupełni i poda Wspólnocie Diecezjalnej jako obowiązujący. Taką metodą uformowane postanowienia synodu nie wzbudzą żadnego sprzeciwu w diecezji i nie pozostaną martwą literą,

lecz zostaną przyjęte i wprowadzone w życie jako owoc świadomości religijno – moralnej konkretnego Kościoła partykularnego”⁴².

⁴² Por. J. Dudziak, *Synod diecezjalny, jego struktura i rola w Kościele partykularnym*, „Colloquium Salutis”, 16 (1984), s. 74.

Edukacja patriotyczna w służbie Ojczyzny

Współczesny młody obywatel Rzeczypospolitej zapytany o to, czym jest patriotyzm z pewnością udzieliliby poprawnej odpowiedzi, jednak nie każdy rozumiałby, co w istocie znaczy to słowo i do czego ono zobowiązuje. Trzeba pamiętać, że naród jest mocny nie tylko wtedy, gdy ma silną armię, ale również wtedy kiedy obywatele są silni duchem, kiedy mają poczucie przynależności do jednego Narodu. Dlatego tak ważna jest postawa patriotyczna, której powinno się uczyć młode pokolenie. Szczególną okazją do poruszania tych spraw jest przeżywana obecnie setna rocznica odzyskania przez Polską niepodległości.

Wstęp

W encyklopedii pod hasłem patriotyzm przeczytamy, iż jest to „w znaczeniu ogólnym wszelkie umiłowanie Ojczyzny jako miejsca swojego pochodzenia i/lub zamieszkania”⁴³. Hasło wydaje się krótkie, jednak warto przeanalizować jego znaczenie w odniesieniu do poszczególnych aspektów życia człowieka. Jan Paweł II w książce *Pamięć i tożsamość* pisze tak: „patriotyzm oznacza umiłowanie tego, co ojczyste: umiłowanie historii, tradycji, języka czy samego krajobrazu ojczystego. Jest to miłość, która obejmuje również dzieła rodaków i owoce ich geniuszu. Próbą dla tego umiłowania staje się każde zagrożenie tego dobra, jakim jest ojczyzna. Nasze dzieje uczą, że Polacy byli zawsze zdolni do wielkich ofiar dla zachowania tego dobra albo też dla jego odzyskania”⁴⁴.

W odniesieniu do słów Ojca Świętego należy zastanowić się nad dwiema kwestiami. Po pierwsze gdzie człowiek uczy się postawy patriotycznej, a po drugie jakie fundamentalne treści stanowią o istocie wychowania patriotycznego.

1. Rodzina

⁴³ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3955049/patriotyzm.html>, (z dnia 27. 09.2016 r.)

⁴⁴ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Kraków 2005, s. 71n.

Niezaprzeczalnie pierwszym i niezastąpionym miejscem szerokorozumianej edukacji patriotycznej jest rodzina. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że Kościół katolicki jako nieliczna z instytucji broni kwestii akceptowanych społecznie. Można śmiało powiedzieć, iż Kościół broni zdrowego rozsądku, szczególnie w odniesieniu do rodziny i małżeństwa. Św. Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Familiaris Consortio* pisze: „w obecnym momencie historycznym, gdy rodzina jest przedmiotem ataków ze strony licznych sił, które chciałyby ją zniszczyć lub przynajmniej zniekształcić, Kościół jest świadom tego, że dobro społeczeństwa, i jego własne, związane jest z dobrem rodziny (...)”⁴⁵. Kiedy pomyślimy, że słowa te padły w 1981 roku, to uświadamiamy sobie powagę sytuacji. Św. Jan Paweł II naucza: „rodzinę łączą ze społeczeństwem żywotne i organiczne więzi, stanowi ona bowiem jego podstawę i stale je zasila poprzez swe zadanie służenia życiu: w rodzinie przecież rodzą się obywatele i w niej znajdują pierwszą szkołę tych cnót społecznych, które stanowią o życiu i rozwoju samego społeczeństwa”⁴⁶. Idąc dalej za myślą Jana Pawła II możemy bezsprzecznie stwierdzić, iż rodzina jest pierwszym miejscem gdzie uczymy się miłości Ojczyzny czyli patriotyzmu. Doskonałym przykładem potwierdzającym to stwierdzenie jest rodzina braci Kaczyńskich, gdzie niemal namacalnie widać, jak istotne w kształtowaniu postaw życiowych dzieci było wychowanie patriotyczne. Wpływ na to miał z pewnością fakt, iż ojciec braci Kaczyńskich walczył w Powstaniu Warszawskim⁴⁷, natomiast matka – Jadwiga od 1941 roku służyła w starachowickich Szarych Szeregach, a od 1944 roku pracowała w lokalnym szpitalu jako sanitariuszka⁴⁸. Ilustracją wychowania patriotycznego w domu Kaczyńskich niech będzie to, iż rodzice zachęcali dzieci do czytania powieści historycznych. Co więcej w domu mówiło się o Polsce i jej

⁴⁵ FC 3.

⁴⁶ FC 42.

⁴⁷ Por. P. Semka, *Lech Kaczyński. Opowieść arcypolska*, Warszawa 2010, s. 21.

⁴⁸ S. Centkiewicz, J. Kowalski, A. Chmielecki, A. Piekarska, *Lech Kaczyński. Biografia polityczna 1949-2005*, Zysk i S-ka Wydawnictwo 2013, s. 27.

historii, jak również często śpiewano hymn narodowy⁴⁹. „Zdrowa rodzina” przyczynia się do wychowania dobrych obywateli, którzy podjęli zadania w społeczeństwie i dla społeczeństwa. Taka jest rola wychowania rodzinnego, o którym mówił Zwierzchnik Sił Zbrojnych – Prezydent Andrzej Duda podczas uroczystości pogrzebowych „Inki” i „Zagończyka”: „to proszę Państwa oznacza, że on, jak niektórzy mówią o „Zagończyku”, urodzony żołnierz i ona młoda dziewczyna zachowali się tak samo? Dziś wiemy na pewno, że zachowali się jak trzeba. Wychowanie, proszę Państwa, wychowanie! On się wychował na micie powstańców, tych styczniowych przede wszystkim. Ona również na micie powstańców styczniowych, na micie pokolenia jej rodziców, które odzyskało dla Polski niepodległość, które budowało drugą Rzeczpospolitą. Cały czas jedno powtarzane młodym – Polska jest tym co mamy najcenniejsze, wolna, suwerenna, nasza i trzeba jej bronić za wszelką cenę. Bo tylko w takim państwie mamy godność, tylko w wolnym, tylko w suwerennym, tylko w niepodległym. Ono musi być silne, żeby było w stanie istnieć, przez pokolenia powtarzano to Polakom”⁵⁰.

2. Szkoła

Patriotyzmu człowiek nie uczy się sam. Postawę tę muszą wypracować wspólnie silnie ze sobą kooperując rodzina i szkoła. Placówki oświatowe nie tylko uczą, ale też wychowują. W tym miejscu dochodzimy do wymagań, które kształtują właściwe postawy. Patriotyzm czasami dużo kosztuje. Bywa, że w obronie tej wartości należy oddać własne życie. Doświadczenie pokoleń wskazuje, że ludzie nie są w stanie podejmować odważnych decyzji, jeśli wcześniej nie stawiano im żadnych wymagań. Św. Jan Paweł II w 1987 roku na Westerplatte mówił do młodzieży: „musicie od siebie wymagać, nawet, gdyby inni od was nie wymagali”⁵¹. Stawianie sobie wymagań hartuje człowieka, dzięki czemu będzie on

⁴⁹ Por. tamże, s. 39-42.

⁵⁰

<http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,71,wystapienie-prezydenta-rp-w-czasie-uroczystosci-pogrzebowych-inki-i-zagocnyka.html>, (z dnia 03.10.2016r.)

⁵¹ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia homilie*, Kraków 2006, s. 481.

zdolny do poświęceń i wyrzeczeń. Należy zatem wymagać rzeczy niemożliwych, po to by mieć rzeczy normalne. Jak to się przekłada na funkcjonowanie w społeczeństwie? Otóż należy zadać sobie proste pytania: Jeśli uczeń czyta streszczenia lektur zamiast samych lektur, to jakim będzie człowiekiem w dorosłym życiu? Jeśli ściąga na sprawdzianach to jaka będzie jego uczciwość w życiu dorosłym? Żyjemy w czasach ewidentnego kultu ciała – maseczki, szminki, tusze do rzęs, róż do policzków, błyszczki, balsamy do ciała, pilingi, lakiery do paznokci, diety. Telewizja, Internet ukazują życie gwiazd, odbiegający często od realiów szarych, zwykłych ludzi. Wiemy, że rzeczywistość jest inna, bardziej wymagająca i stawiane od początku wymagania służą dobru człowieka. Zadaniem rodziny i szkoły jest tak działać, by wykształcić w młodym człowieku właściwe postawy. W odniesieniu do szkoły, warto zaznaczyć, iż obowiązek wychowania patriotycznego nakłada prawo oświatowe. *Ustawa o systemie oświaty* mówi wyraźnie o kształtowaniu postawy patriotycznej. Czytamy tam m. in.: „Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata”⁵². Natomiast w innym miejscu czytamy, iż „nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską z poszanowaniem godności osobistej ucznia”⁵³. O wychowaniu patriotycznym mówi także *Podstawa programowa kształcenia ogólnego*. Gdzie na poszczególnych etapach kształcenia widoczne są elementy patriotyczne⁵⁴. Jak Podaje M. Czyż,

⁵² *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, preambuła (Dz. U. 1991 Nr 95 poz. 425).

⁵³ Art. 5 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz. U. z 2017, poz. 590).

⁵⁴ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego*

„patriotyzm wyraża się w przywiązaniu do swej Ojczyzny, do ziemi rodzinnej, do obyczajów i kultury narodowej, w szacunku dla ludzi, którzy ją tworzyli. Wychowanie patriotyczne należy powiązać z treściami i zadaniami innych dziedzin wychowania, mając na uwadze harmonijny rozwój różnych sfer osobowości dziecka. Pierwoszoplanowym zadaniem wychowania patriotycznego dzieci jest troska o ich szczęście, zdrowie i dobre samopoczucie. W realizowaniu zadań wychowania patriotycznego należy zachować elastyczność oddziaływań, biorąc pod uwagę reakcje dzieci oraz życie środowiska społecznego. Kształtowanie patriotyzmu jest ważnym zadaniem nauczyciela, to on bowiem przygotowuje nowe pokolenie Polaków do życia w społeczeństwie. Kształtowanie postaw patriotycznych – to dziedzina złożonej działalności wychowawczej wymagająca systematycznego pogłębiania wiedzy nauczycieli, znajomości współczesnych osiągnięć teorii potrzeb, teorii wartości i teorii osobowości. W wychowaniu patriotycznym, w pracy z dziećmi z upośledzeniem umysłowym większą uwagę trzeba zwracać na aspekt poznawczy oraz formułowanie uczuć. Kierując procesem tworzenia obrazu ojczystego kraju, musimy włączyć nowo nabyte składniki wiedzy w system już posiadanych informacji. Już w grupie najmłodszych dzieci można budzić przywiązanie do ojczyzny, do swego miasta, uczyć dostrzegać jego piękno, słowem kształtować uczucia, z których po latach zrodzić się może prawdziwy, patriotyzm. Można to czynić na wiele różnych sposobów. Dużo zależy od pomysłowości i zaangażowania nauczyciela. Problematykę patriotyczną przybliżają dziecku pewne wizualne symbole i znaki. Do symboliki narodowej zaliczamy: godło, barwy państwowe, herby miast, sztandary. Realizując tematykę, należy zwrócić uwagę na szacunek względem tych symboli. Treści związane z symboliką narodową są wdzięcznym

dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z dn. 24.0.2017, poz. 356).

materiałem wiążącym wychowanka z ojczyzną. Ich barwność, tajemniczość treści którą oznaczają, działają korzystnie na wyobraźnię i emocje, pomagają w tworzeniu estetycznego obrazu Polski”⁵⁵.

3. Szczegółowe treści odnoszące się do wychowania patriotycznego

W kontekście zadań stojących przed szkołą i rodziną w odniesieniu do wychowania patriotycznego, którego wynikiem będzie troska o dobro Ojczyzny, warto uszczegółowić powyższe treści o cele. Jak wiemy głównymi celami edukacji patriotycznej są: kształtowanie więzi z krajem ojczystym i świadomości obywatelskiej, rozwijanie poszanowania postaw prospołecznych i dobra wspólnego, kształtowanie szacunku dla własnego państwa, rozwijanie aktywnego udziału w życiu społeczności szkolnej, lokalnej i państwowej, kształtowanie tożsamości narodowej i współuczestnictwa w pielęgnowaniu tradycji, umożliwianie kreatywnego uczestnictwa w wydarzeniach kulturowych i politycznych, rozwijanie poczucia odpowiedzialności oraz szacunku dla symboli narodowych, kształtowanie odpowiedniego zachowania w czasie uroczystości szkolnych, państwowych. W kontekście powyższych celów do zadań szkoły należy więc: tworzenie sytuacji wyzwalających emocjonalny związek z krajem ojczystym; zapoznanie uczniów z symbolami, ważnymi dla kraju rocznicami, zasadami i instytucjami, które posiadają istotne znaczenie dla funkcjonowania państwa polskiego; przygotowanie uczniów do, aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym. „Treści dotyczące wychowania patriotycznego ułożone są w myśl zasady, że przechodzimy od tego co najbliższe dziecku, do tego co dalekie i nieznane. Treści nauczania patriotycznego obejmują takie sprawy jak: godło i hymn państwowy; pieśni patriotyczne, utwory literackie (obrazy, filmy, pieśni); lokalne miejsca pamięci narodowej; sylwetki wielkich Polaków (artystów, uczonych, polityków, żołnierzy); jednostka i grupa; życie w grupie (więzi, wartości, role, podejmowanie decyzji, konflikty, negocjacje);

⁵⁵ M. Czyż, <http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU8428>, (z dnia 3.10.2016 r.)

samorząd terytorialny; jednostka, społeczeństwo, naród, państwo; prawa i obowiązki obywatelskie; wartości i normy życia społecznego; kategoria dobra wspólnego; patriotyzm, kultura społeczna i polityczna”⁵⁶. Mówiąc o wychowaniu patriotycznym, należy wiedzieć do czego się ona odnosi, stąd mając na myśli wspomnianą wyżej definicję patriotyzmu wyjaśnijmy szczegółowo czego ono w powinno dotyczyć.

4. Rozumienie terminu „Ojczyzna”

Dopóki każdy obywatel Rzeczypospolitej nie zrozumie znaczenia słowa „Ojczyzna”, doputy cała działalność szkoły i rodziny nie przyniesie oczekiwanych rezultatów. Dlatego istotne jest wpajanie szczególnie ludziom młodym szerokiego znaczenia terminu „Ojczyzna”. Św. Jan Paweł II we wspomnianej już książce *Pamięć i tożsamość* pisał tak: „Wyras „Ojczyzna” łączy się z pojęciem i rzeczywistością ojca. Ojczyzna to jest poniekąd to samo co ojcowizna, czyli zasób dóbr, które otrzymaliśmy w dziedzictwie po ojcach. To znaczące, że wielokrotnie mówi się też: „ojczyzna-matka”. Wiemy z własnego doświadczenia, w jakim stopniu przekaz dziedzictwa duchowego dokonuje się za pośrednictwem matek. Ojczyzna to jest dziedzictwo, a równocześnie to wynikający z tego dziedzictwa stan posiadania - w tym również ziemi, terytorium, ale jeszcze bardziej wartości i treści duchowych, jakie składają się na kulturę danego narodu”⁵⁷. Co to oznacza dla nas? Ksiądz Piotr Skarga, trawestując Psalm 136 mówił: „Jeśli cię zapomnę, ojczyzno miła moja i Hieruzalem moje, niech zapomnę prawicę ręki swojej. Niech język mój przyschnie do ust moich, jeśli pomnieć na cię nie będę a jeśli cię na czele wszystkich pociech moich nie położę”⁵⁸. Pojęcie Ojczyzny jako matki było bliskie św. Janowi Pawłowi II. To on mówił w roku 1991 w Kielcach mówił: „«Oto matka moja i moi bracia». (...)to jest moja matka, ta ziemia! To jest moja matka, ta Ojczyzna! To są moi bracia i siostry!”⁵⁹ W Radomiu św. Jan Paweł II powiedział: „budujmy wspólną

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, dz. cyt., s. 66.

⁵⁸ <http://literat.ug.edu.pl/skarga/0002.htm>, (z dnia 27.09.2016 r.)

⁵⁹ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia homilie*, dz. cyt., s. 618.

przyszłość naszej Ojczyzny wedle prawa Bożego. (...) Raczej odbudowujemy, bo wiele zostało zrujnowane (...) w ludziach, w ludzkich sumieniach, w obyczajach, w opinii zbiorowej, w środkach przekazu”⁶⁰. Św. Janowi Pawłowi II bardzo zależało na tym, by kultura europejska i polska była chrześcijańska. Warto więc w kontekście postawy patriotycznej, zastanowić się czym jest ta Ojczyzna, o której w kazaniach sejmowych ksiądz Piotr Skarga. Zanim wyjaśnimy ten termin przytoczmy wypowiedź Głowy Państwa. Otóż 11. listopada 2015 r. Prezydent Andrzej Duda powiedział: „najcennieszą rzeczą dla narodu jest wolne, suwerenne i niepodległe państwo. Ale to działa też i w drugą stronę – najcennieszą rzeczą w państwie jest naród, który ma poczucie wolności i który jest niezłomny w dążeniu do tego, by swoje niepodległe i suwerenne państwo zatrzymać, utrzymać i mieć. I tacy właśnie jesteśmy my, Polacy, od pokoleń. I mamy prawo być z tego dumni. Bo jeżeli popatrzymy na naszą piękną, choć czasem trudną historię, na to, co nastąpiło po II Rzeczypospolitej, na napaść, jakiej ulegliśmy z dwóch stron i nie byliśmy w stanie przetrwać, i na 50 lat najpierw okupacji, a potem braku prawdziwej niepodległości i suwerenności – to także mamy prawo patrzeć na te czasy z podniesioną głową. Bo umieliśmy wyjść z tamtej opresji, umieliśmy pokonać przeciwników bez broni w rękę, ale dzięki niezłomności tych, którzy wtedy o Polskę walczyli”⁶¹. Czym zatem jest suwerenne państwo, które jest naszą Ojczyzną? Zwróćmy uwagę na kilka wymiarów.

4.1. Ojczyzna to Polska

Po raz pierwszy taką nazwę dał jej żywot świętego Wojciecha z 997 roku. Kiedy święty Wojciech przybył do Prus powiedział im: „Z pobliskiego kraju Polan, nad którym sprawuje rządy chrześcijańskie książę Bolesław, przychodzę dla waszego zbawienia”⁶². To jest Matka Polska. Tak ją nazwano po raz pierwszy kiedy w Polsce odbyła się

60 Tamże, s. 624

61 <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,16,wystapienie-prezydenta-z-okazji-swiet-niepodleglosci.html>, (z dnia 27.09.2016 r.)

62 A. Nowak, *Dzieje Polski*, tom 1, Kraków 2014, s. 103; por. także: P Jasienica, *Polska Piastów*, Prószyński i S-ka, SA 2007, s. 74n.

uroczystość kanonizacyjna świętego Stanisława Biskupa. Wtedy śpiewano: „Gaude Mater Polonia” – ciesz się Matko Polsko⁶³.

4.2. Ojczyzna to mowa

Polską mowę poznaliśmy dzięki kazaniom świętokrzyskim, które odkrył wielki polonista Aleksander Brykner. Naszego ojczystego języka bronił Metropolita Gnieźnieński Jakub Świnka, kiedy w statutach Synodalnych z 1285 roku polecił by nie angażować na kierowników szkoły i nauczycieli innych, ale tylko tych, którzy znają język polski. Polecenie hierarchy dotyczyło szczególnie ziemi lubuskiej i Śląska, które borykały się z falą germanizacji. Wcześniej, bo w 1257 r. podobne zarządzenie wydał arcybiskup gnieźnieński Pełka⁶⁴. Za mówienie po polsku bito dzieci we Wrześni. Powstał wtedy Bartek zwycięzca Henryka Sienkiewicza i wtedy to właśnie w Galicji we Lwowie wielka nasza poetka napisała: „Nie rzucim ziemi skąd nasz ród, nie damy pogrześć mowy, Polski my naród Polski ród, królewski szczep piastowy”⁶⁵.

4.3. Ojczyzna to Polska Ziemia

Ojczyzna to ziemia tak bardzo umiłowana przez naszych ojców. To próby zjednoczenia po Rozbiciu dzielnicowym z 1138 r., kiedy to zarówno Henryk IV jak i Przemysław II chcieli jak najszybciej zrealizować sen o zjednoczonym Królestwie Polskim⁶⁶. Podobnie było w czasie odzyskania Pomorza Gdańskiego. Kiedy Jan Długosz opisywał powrót Pomorza Gdańskiego do Polski po II pokoju toruńskim w 1466 roku dodał: „I ja, piszący te księgi, czuję niemąłą pociechę z ukończenia wojny pruskiej, odzyskania krajów z dawna od królestwa polskiego odpadłych i przyłączenia Prus do polski. Bolało mnie to bowiem, że królestwo polskie szarpane było dotąd i rozrywane od rozmaitych ludów i narodów. Teraz szczęśliwszym mienię siebie i sobie współczesnych, że oczy nasze oglądają połączenie się krajów ojczystych w jedną całość; a szczęśliwszym byłbym jeszcze, gdybym doczekał się odzyskania za łaska

63 Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Gaude_Mater_Polonia, (z dnia 11.10.2016 r.)

64 Por. Z. Kwieciński, B. Śliwierski, *Pedagogika*, t. 1, Warszawa 2008, s. 102.

65 <http://literat.ug.edu.pl/mariakon/018.htm>, (z dnia 27.08.2016 r.)

66 Por. Jasienica, *Polska Piastów*, Prószyński i S-ka, SA 2007, s. 231-237.

Bożą i zjednoczenia z Polską Śląska, ziemi lubuskiej i słupskiej, w których są trzy biskupstwa, od Bolesława Wielkiego króla polskiego i Mieczysława ojca jego założone, to jest wrocławskie, lubuskie i kamieńskie. Z radością zstępowałbym do grobu i słoński miałbym w nim odpoczynek” 67. Po 158 latach, Pomorze bezprawnie zabrane przez Krzyżaków za czasów łokietka, wywoziło się spod krzyżackiej okupacji i wróciło do Polski tworząc prowincję Polską o rozległym samorządzie pod nazwą Prus Królewskich⁶⁸.

4.4. Ojczyzna to nasze zwycięstwa i nasze klęski

Mówiąc o tym należy wskazać choćby na Legnicę, gdzie w walce z Tatarami w 1242 roku leżał kwiat polskiego rycerstwa razem z Księciem Henrykiem Pobożnym⁶⁹. To Grunwald. Nie wyobrażamy sobie naszej Ojczyzny bez Grunwaldu, bo byśmy prawdopodobnie dzisiaj nie żyli jako Polacy. Grunwald z 15 lipca 1410 roku to wspaniałe zwycięstwo rozpoczęte donośnym głosem śpiewu „Bogurodzica Dziewica, Bogiem sławiona Maryja. U twego Syna Gospodzina, Matko zwolena Maryja. Ziści nam, spuści nam. Kyrie eleison”⁷⁰. Ojczyzna to haniebnny traktat w Buczaczu z Turcją. W 1672 roku kiedy podpisano na zamku oddanie Podola z Kamieńcem Podolskim Turcji i zobowiązano się do płacenia haraczu Turcji, po raz pierwszy⁷¹. Ojczyzna to zwycięstwo wiedeńskie w dniu 12 września 1683, kiedy głównodowodzącym wojsk cesarskich i polskich był Król Polski Jan III Sobieski⁷². Ojczyzna to niestety Targowica, która przyczyniła się do II rozbioru Polski. To niestety nasi zdrajcy z rodów Branickich, Rzewuskich czy Kossakowskich⁷³. Ojczyzna to również klęska pod Maciejowicami gdzie naczelnik Tadeusz Kościuszko został ranny i wzięty do niewoli, wywieziony do więzienia w Petersburgu przez carową Katarzynę II⁷⁴.

67 P. Jasienica, *Polska Jagiellonów*, Prószyński i S-ka, SA 2007, s. 237.

68 Por. J. Giertych, *Tysiąc lat historii polskiego narodu*, t. 1, Poznań 1997, s. 204.

69 Por. A. Nowak, *Dzieje Polski*, tom 2, Kraków 2015, s. 114n.

70 Por. J. Giertych, *Tysiąc lat historii polskiego narodu*, t. 1, dz. cyt., s. 168-172.

71 Por. tamże, s. 360n.

72 Por. tamże, 382-385.

73 Por. J. Giertych, *Tysiąc lat historii polskiego narodu*, t. 2, Poznań 1997, s. 154.

74 Por. tamże, s. 182n.

4.5. Ojczyzna to istotne dla nas miejsca

Ojczyzna to także symbol Monte Cassino z 18 maja 1944 roku. To wielkie zwycięstwo, kiedy polscy żołnierze zatknęli sztandar na gruzach benedyktyńskiego klasztoru w Monte Cassino. Ojczyzna to mogiły polskich obrońców ziemi⁷⁵. Ojczyzna to również smutny cmentarz we Lwowie. Nie możemy go wykreślić z tego co nazywamy Ojczyzną. Cmentarz Orłąt młodzieży polskiej, która miała po 17, 18 lat. Młodzi ruszyli w obronie Lwowa. To ten cmentarz tak bardzo podeptany przez Sowietów, należy do naszej Ojczyzny⁷⁶. To Katedra Wniebowzięcia Matki Najświętszej we Lwowie, w której Jan Kazimierz, nasz król, składał te wiekopomne śluby narodowe. Jak często wspominamy te śluby, jak często wracamy do tych ślubów, tak często musimy wracać również i do tego, że to jest Lwów, że to archikatedra lwowska założona przez króla Kazimierza Wielkiego. Ojczyzna to także wysiłki powstańców Listopadowych i Styczniowych. W czasie Powstania Styczniowego abp. Zygmunt Szczęsny Feliński pisał do cara Rosji Aleksandra II, że losy narodów są w ręku Boga i jeśli godzina wyzwolenia Polski wyznaczona przez Opatrzność już wybiła, opór cara nie przeszkodzi w wykonaniu Pańskiego wyroku⁷⁷. Takie słowa i nieugięta postawa abp. Felińskiego spowodowały, że stał się on niewygodny dla władz. Wezwany przez cara do Petersburga, opuścił Warszawę 14 czerwca 1863 roku jako więzień stanu pod eskortą wojskową. Został zesłany do Jarosławia nad Wołgą⁷⁸. Ojczyzna to również Kołyma i Workuta gdzie tyle ich zginęło, za to że byli Polakami. Umierali z głodu i zimna w łachmanach⁷⁹. Ojczyzna to również Oświęcim, golgota naszych czasów. To Majdanek to Schtutchoff, to Ravensbruck, Dachau i tyle, tyle innych, tysiące obozów

75 Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Orl%C4%99ta_Lwowskie, (z dnia 06.10.2016 r.)

76 Por. tamże.

77 Por. Z. S. Feliński, *Pamiętniki*, Warszawa 2009, s. 593-594

78 Por. https://pl.wikipedia.org/wiki/Zygmunt_Szcz%C4%99sny_Feli%C5%84ski, (z dnia 6.10.2016 r.)

79 Por. <http://wiadomosci.onet.pl/prasa/droga-z-piekla-do-piekla/exr41>, (z dnia 06.10.2016 r.); por. także: A. Sołżenicyn, *Archipelag Gulag 1918-1956*, cz. V-VII, Dom Wydawniczy Rebis, s. 368-387.

śmierci zbudowanych dla eksterminacji naszego narodu⁸⁰. To bolesne miejsca męczeństwa polskich ojców - Katyń, Miednoje.

4.6. Ojczyzna to Kościół katolicki

Kościół katolicki włączył nas do świata kultury i nauki i dał nam wspaniałe uniwersytety takie jak w Krakowie, w Wilnie, w Zamościu i we Lwowie z epoki przedrozbiorowej. Wszystkie były erygowano kanonicznie przez papieży z nadaniem praw nadawania stopni akademickich, łącznie z wydziałami teologicznymi. Kościół katolicki sprawia, że Ojczyzna to Polska wierząca. W piątym kazaniu sejmowym ks. Piotr Skarga, mówił: „Wiara katolicka szczególnie sprzyja życiu w zgodzie i zgodę między ludźmi pielęgnuje. Bo naucza że wszyscy powinni być jak bracia jednego ojca, w jednym domu mieszkający: „jeden jest wasz Nauczyciel, a wy wszyscy braćmi jesteście” (Mt 23,28)⁸¹. Tam, gdzie nie ma zgody w sprawach wiary i w rzeczach boskich, tam też nie będzie zgody w sprawach świeckich i ustrojowych. Wielkim szczęściem Rzeczypospolitej są zamieszkujący ją bogobojni, dobrzy i szanujący prawo ludzie. Bo tam, gdzie są ludzie bogobojni i sprawiedliwi, tam jest porządek; tam Pan Bóg błogosławi i sprawia, że królestwo takie trwa i rozwija się zgodnie z tym, co mówi Pismo: Sprawiedliwość wywyższa naród, a czyn haniebny pomniejsza narody (Prz 14,13)⁸². Kościół katolicki wielokrotnie dawał ludziom nadzieję. Obecność kapelanów w wojsku ma ogromne znaczenie i nie wolno nam liczyć kosztów, ponieważ w skali ogólnych wydatków na armię, są to bardzo małe liczby. Wiara dodaje odwagi. Do tego nawiązał także Prezydent Polski 1 września 2016 r. kiedy to będąc na Westerplatte, nawiązał do słów Jana Pawła II wypowiedzianych w roku 1987, kiedy to papież powiedział: Każdy z was, młodzi przyjaciele, znajduje też w życiu jakieś swoje Westerplatte. Jakiś wymiar zadań, które musi podjąć i wypełnić. Jakiś porządek prawd i wartości, które trzeba „utrzymać” i

⁸⁰ Por. W Benz, *Historia Trzeciej Rzeszy*, Warszawa 2006, s. 140n.

⁸¹ Ks. Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*, Kraków 2003, s. 189.

⁸² Tamże, s. 192.

„obronić”. Obronić - dla siebie i dla innych”⁸³. Komentując te słowa Prezydent dodał: „Te słowa mają przede wszystkim wielki wymiar duchowy, bo tych naszych Westerplatte, których musimy bronić – a więc także tego świata wartości, który w tym słowie Westerplatte się zawiera – jest bardzo wiele. Mamy je jako Polacy wtopione w naszą kulturę, w naszą historię liczoną od 1050 lat jako historię kraju chrześcijańskiego, w którym te wartości przez lata się rodziły. Między innymi także wartości patriotyczne, miłości ojczyzny, gotowości stanięcia w jej obronie. Te wartości, które nieśli w sobie żołnierze broniący Westerplatte, Helu, walczący pod Kockiem, w Bitwie nad Bzurą, w Powstaniu Warszawskim, pod Monte Cassino, na wszystkich frontach II wojny światowej, Żołnierze Niezłomni, którzy nie chcieli poddać się dyktatowi jałtańskiemu i mówili, że nie ma teraz wolnej Polski i oni będą o nią walczyć do samego końca. Wszyscy ci, którzy także i później stawali w obronie Ojczyzny – polscy robotnicy, ludzie pracy. Te wielkie wartości są w naszych sercach. Musimy je pielęgnować, przekazywać je młodym. Musimy o nich pamiętać i nigdy nie możemy sobie pozwolić, aby nam je odebrano”⁸⁴

5. Zamiast zakończenia – testament św. Jana Pawła II (niestety przez nas zapomniany)

Św. Jan Paweł II w roku 1999 mówił do polskich parlamentarzystów: „jakże uboga pozostałaby kultura europejska, gdyby zabrakło w niej chrześcijańskiej inspiracji! (...) „Europo, otwórz drzwi Chrystusowi!”⁸⁵. Dlaczego o tym mówimy? Ponieważ patriotyzm to także wychowanie religijne. Nasz kraj od początku był chrześcijański. Jednak trzeba wskazać w kilku zdaniach na przyczynę kryzysów, jakich jesteśmy świadkami. Widzimy postępującą laicyzację, która jest wynikiem naszego rozbrajania duchowego. Często boimy się stanąć w

⁸³ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia homilie*, dz. cyt., 481.

⁸⁴ <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,73,wystapienie-z-okazji-77-rocznicy-wybuchu-ii-wojny-swiatowej.html>, (z dnia 27.08.2016 r.)

⁸⁵ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia homilie*, dz. cyt., s. 1085n.

obronie wartości, także tych patriotycznych. Zachód oraz powoli Polska rozbraja się duchowo, przez częste poniewieranie tym, co nasze własne i rdzenne, czyli naszą wiarą. Pozwalamy potulnie na degradowania i profanowanie świętych symboli, nie tylko religijnych ale także państwowych. Jednak to nie zachód jest winny, ale my sami przez naszą duchową rozmiękłość. Wychowanie religijne uczy prawdziwego patriotyzmu. Kościół katolicki w naszym kraju zawsze stał na straży suwerenności narodu. Św. Jan Paweł II w 11.10. 1981 r. w Sali Klementynskiej w Watykanie powiedział: „Mój Naród zasługuje nie na to, ażeby go pobudzać do łez rozpacz i przygnębienia, ale na to, żeby stworzyć jego lepszą przyszłość”⁸⁶. Nad tym zdanie należy się mocno zastanowić i odnieść do obecnej rzeczywistości. Patriotyzm to znany termin, ale nie zawsze właściwie rozumiany. Warto na nowo zgłębiać jego treść, ponieważ od tego zależy nasza przyszłość. Podsumowując przytoczmy jeszcze raz św. Jana Pawła II, który 10 czerwca 1979r. będąc w Krakowskich Błoniach tak mówił:

„I dlatego – zanim stąd odejdę, proszę was, abyście całe to duchowe dziedzictwo, któremu na imię „Polska”, raz jeszcze przyjęli z wiarą, nadzieją i miłością – taką, jaką zaszczepia w nas Chrystus na chrzcie świętym,

- abyście nigdy nie zwątpili i nie znużyli się, i nie zniechęcili,
- abyście nie podcinali sami tych korzeni, z których wyrastamy.

Proszę was:

- abyście mieli ufność nawet wbrew każdej swojej słabości, abyście szukali zawsze duchowej mocy u Tego, u którego tyle pokoleń ojców naszych i matek ją znajdowało,
- abyście od Niego nigdy nie odstępili,
- abyście nigdy nie utracili tej wolności ducha, do której On „wyzwała” człowieka,
- abyście nigdy nie wzgardzili tą Miłością, która jest „największa”, która

⁸⁶ <http://www.niedziela.pl/wydruk/96457/nd> (z dnia 27.06.2014 r.)

się wyraziła przez Krzyż, a bez której życie ludzkie nie ma ani korzenia, ani sensu”⁸⁷.

⁸⁷ Jan Paweł II, *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia homilie*, dz. cyt., s. 205.

Wolontariat katolicki w kontekście wychowania do wartości – konferencja wygłoszona do opiekunów Szkolnych Kół Caritas

1. Wstęp

Arcybiskup Jerzy Ablewicz, pasterz diecezji tarnowskiej, głosząc w roku 1981 rekolekcje dla ojca świętego Jana Pawła II i Kurii rzymskiej, przywołał zasadę sformułowaną przez świętego Tomasza z Akwinu, która brzmi: „Bonum est diffusivum sui” i skomentował te łacińskie słowa następująco: „Dobra nie można zamknąć nawet w najbardziej hermetycznym naczyniu. Czy wcześniej czy później rozsadzi ono naczynie i pocnie rozlewać się wokoło. Rozlewność i ekspansja jest prawem, które rządzi dobrem” (Będziecie moimi świadkami, s. 121). Wydaje się, że to stwierdzenie, iż rozlewność i ekspansja jest prawem, które rządzi dobrem, w sposób szczególny ma zastosowanie do tej działalności człowieka, która związana jest z szeroko pojętą dobroczynnością. Mówiąc „Bonum est diffusivum sui” zauważamy w że w praktyce, czy chcemy tego, czy nie, (oczywiście zakładamy celowość naszych dążeń i woli), uczynione dobro zawsze będzie skutkowało jego rozwojem, rozszerzaniem się oraz będzie rodziło dobry odzew i niczym głośno wypowiedziane słowo wróci do nas zwielokrotnionym echem. Działalność oparta na wolontariacie, która oczywiście jest bardzo szeroka i dotyczy wielu dziedzin i sfer życia, przyjmuje różne formy, najczęściej jest kojarzona właśnie z dobrem, z pomaganiem, byciem dla innych. Wolontariat zorientowany na dobro, co w przypadku wolontariatu, który swoje korzenie ma w nurcie chrześcijaństwa i jeszcze ściślej katolicyzmu, jest najczęstszym rysem i powodem do zaangażowania, uwzględniającym różnorakie potrzeby bliźniego, pokrzywdzonego, wykluczonego, doświadczającego cierpienia fizycznego i duchowego. Tak rozumiana dobroczynność ma zawsze charakter wielobiegunowy, tzn. jej wpływ dotyczy nie tylko

beneficjentów pomocy, lecz również samych angażujących się w taką działalność, a więc samych wolontariuszy, ludzi dobrej woli, troszczących się o dobro w praktyce, którzy czy to ze względu na przynależność do określonych grup, czy też zupełnie prywatnie, zmieniając otaczający świat przez dobro uczynione, sami również ulegają przemianie o bardzo pozytywnym charakterze.

Szkolne Koła Caritas, o których można powiedzieć, że dynamicznie się rozwijają i skutecznie działają, nadają sens swojemu istnieniu poprzez pogłębione spojrzenie na dobro, które u podstaw ma nie tylko ogólną ideę dobra jako czegoś pozytywnego i koniecznego, ale zyskują bezpośrednie odniesienie do wartości ewangelicznych, będących źródłem dla chrześcijańskiego rozumienia „Caritas”. Tym samym wyrażona na początku zasada Tomasza z Akwinu: „Bonum est diffusivum sui” w przypadku tej formy działalności jest czymś zupełnie naturalnym.

2. Wychowanie jako proces złożony i dynamiczny

Wspomniałem we wstępie o wielokierunkowości czynionego dobra, którego efekty można dostrzec na różnych płaszczyznach. Istotną wartość jest stanowi tutaj formacja, którą należy rozumieć jako wychowanie zaangażowanych w działalność dobroczynną. Koncentrując się na świadczeniu dobra innym, źle by się stało, gdybyśmy przeoczyli tą ogromną wartość lub zbyt łatwo zostawilibyśmy ją samą sobie, uważając, że ten wpływ i tak osiągnie w życiu wolontariuszy dobry skutek sam z siebie. Oczywiście, jest to jak najbardziej możliwe, niemniej jednak dla wychowawców bardzo ważny jest świadomy i celowy wpływ na kształtowanie wychowanków oraz świadomość, jak ten wpływ przekłada się na ich postawy.

Nawiązując do tematu przedłożenia: „Wolontariat katolicki w kontekście wychowania do wartości” należy zwrócić więc uwagę na pewne zasady, reguły, które powinny kierować oddziaływaniem wychowawczym i nadawać im sens. Tutaj z pomocą przychodzi zarówno psychologia, zwłaszcza psychologia rozwojowa, jak i pedagogika.

Dziedziny te, badając mechanizmy ludzkiego postępowania, rozwoju oraz interakcji międzyosobowych na rozwój człowieka, mogą podsunąć wiele cennych wskazówek dla samych wychowawców. Dlatego chciałbym w tym miejscu wskazać na podstawowe pojęcia oraz prawidła, które są dobrem wypracowanym przez wspomniane dziedziny.

a) **Wychowanie**⁸⁸

Pojęcie wychowania jest wieloznaczne i dlatego używając go należy dopowiedzieć, czy mamy na myśli aspekt filozoficzny, historyczny, psychologiczny i inny. Nam chodzi przede wszystkim o aspekt pedagogiczny. W ujęciu pedagogicznym wychowanie można rozumieć jako oddziaływanie na rozwój dzieci i młodzieży. Można wyróżnić m.in. wychowanie naturalne poprzez udział jednostki w różnych formach życia społecznego w jej naturalnym środowisku, np. w rodzinie. Obok wychowania naturalnego mamy wychowanie instytucjonalne, np. w przedszkolu czy szkole. Oczywiście, jedno z drugim wzajemnie się uzupełniają i przenikają. Możemy też wyróżnić wychowanie teleologiczne, np. służące kształtowaniu określonego poglądu.

W procesie wychowania zachodzi interakcja wychowawcy z wychowankiem, ale zasadniczo wychowanek nie organizuje tej sytuacji lecz asymiluje w ramach własnej aktywności (obraz garncarza robiącego na kole naczynie: twórca i materiał). Ta działalność jest nastawiona na wywoływanie skutków zewnętrznych i wewnętrznych. Psychologiczne aspekty oddziaływań wychowawczych można uporządkować, wyróżniając kilka z nich, które mogą działać bezpośrednio lub pośrednio na wychowanka. Są to m.in.:

- a) Wzory czynności, które proponuje się do naśladowania (to oszczędza wychowankom trudu rozpoczynania od nowa, a zachęca do korzystania z doświadczeń innych); W przypadku Szkolnych Kół Caritas to istotny i jeden z ważniejszych aspektów wychowawczego oddziaływania. Każdy wychowanek potrzebuje jasnego wskazania, jakie może mieć odniesienie do swojego

⁸⁸ Treści dotyczące psychologii i pedagogiki zostały oparte o książkę ks. prof. S. Kulpaczyńskiego, *Psychologia rozwojowo-wychowawcza nie tylko dla katechetów*, Lublin 2009.

zaangażowania w ramach danej organizacji czy instytucji. Środowisko Caritas od wielu już lat promuje klarowny przepis i odpowiedź na pytanie „jak”: jak działać, jakie wzorce zachowań przyjmować, jak konkretnie postępować, jakie wzory czynności podejmować. Rolą wychowawcy jest jasne pokazanie wychowankowi, jakie warunki i kryteria powinny towarzyszyć ich aktywności oraz równie jasne wskazanie, które czynności są dobre, a które złe. Nie można jednak na tym etapie, podobnie jak i na każdym innym w procesie wychowawczym, pozostać jedynie na poziomie teorii. Doskonale wiemy, że słowo musi być potwierdzone czymś doświadczalnym, widocznym, konkretnym. Tutaj jest dobre miejsce dla pokazywania wychowankom, na jakich zasadach, w oparciu o jakie wskazania, działa instytucja, której istotną częścią są Szkolne Koła Caritas. Caritas bowiem przez lata działalności wypracowała sprawdzone i dobre wzorce czynności i zasadniczo w tym nurcie należy poszukiwać odniesień i inspiracji do konkretnych wzorców postępowania, które zaszczepia się wychowankom. Taka strategia wpływa również na identyfikację z tą instytucją, co ma niebagatelny wpływ na kształt podejmowanych działań.

- b) Wzór osobowy, który prowokuje do identyfikacji (czyli prowokuje przeważnie do częściowo podświadomej tendencji „bycia takim samym” jak ktoś, kto jest przedmiotem uczuć, ideałem postępowania). Wydaje się, że ten warunek jest najbardziej nośnym i wpływowym w oddziaływaniu wychowawczym. Zobaczmy na przykład dziecka w rodzinie, gdzie na pewnym etapie rodzice są dla dziecka całym światem, odniesieniem, wzorcem, osobami dającymi pewność i bezpieczeństwo. Z upływem czasu można zauważyć pewne przesunięcia, powolne wychodzenie ze środowiska rodzinnego i odnajdywanie przez dzieci i młodzież wzorów do naśladowania poza rodzicami i osobami najbliższymi spokrewnionymi. Jesteśmy świadkami boomu „idolów”, zresztą jest to nieodzowne w

dobrym rozwoju dzieci i młodzieży. Dużą rolę w tym względzie odgrywają media, które niejednokrotnie bardzo agresywnie wkraczają w świat dzieci i młodzieży, proponując różnorakie wzorce do naśladowania ze świata show-biznesu, sportu i innych. Jeżeli tym wzorcem będzie np. znany piłkarz Robert Lewandowski, tenisistka Agnieszka Radwańska, zaś przyjęcie ich za wzorce będzie skutkowało troską o sprawność fizyczną i stawianie sobie dobrych celów, to bardzo dobrze. Jednak coraz częściej docierają do nas przykłady wzorców ze świata wirtualnego, które mają ewidentnie zły i – bywa czasem – skrajnie niebezpieczny wpływ na wychowanków. Tego trzeba mieć świadomość i należy robić wszystko, aby uchronić wychowanków przed niebezpieczeństwem. W jaki sposób? Po pierwsze profilaktyka, po drugie dobre wzorce osobowe.

Wzorem osobowym w Szkolnych Kołach Caritas powinny być najpierw osoby animujące te grupy, czyli opiekunowie. Nie do przecenienia jest opiekun, który jest uznawany przez podopiecznych za odniesienie i wzór. Papież Paweł VI w Ewangelii Nuntiandi zawarł przed laty słowa, które będą zawsze aktualne, a które w takich organizacjach, jak Szkolne Koła Caritas powinny być czymś bardzo naturalnym: „Człowiek współczesny bardziej niż nauczycieli, słucha świadków, a jeżeli słucha nauczycieli, to dlatego, że są świadkami”. Śledząc w mediach informacje o działalności Szkolnych Kół Caritas można zauważyć, że ten rys jest bardzo widoczny. Opiekunowie są nie tylko motorami działalności dzieci i młodzieży, ale przede wszystkim wzorcami osobowymi, z którymi w naturalny sposób identyfikują się wychowankowie.

Oprócz wzoru osobowego opiekuna Szkolnego Koła Caritas, należy poszukiwać i proponować inne, godne naśladowania wzorce osobowe, które wpisują się w charakter Szkolnych Kół Caritas. Warto promować przede wszystkim te, które są znane w środowisku lokalnym i dostępne dla wychowanków. Właściwie w

każdej społeczności (szkolnej, parafialnej, lokalnej) można spotkać takie osoby. Taka strategia działa bardzo dobrze i wspiera oddziaływanie wychowawcze, ponieważ unaocznia wychowankom, że warto być, jak inni: dobrzy, uznani, szanowani. Równoległą strategią do tej wspomnianej będzie też wskazywanie na pozytywnych „idoli” znanych z mediów, którzy osiągnęli w życiu bardzo dużo, wspięli się na wyżyny w swojej profesji, a swoim postępowaniem, przykładem, sposobem bycia, wypowiedziami ewidentnie wskazują, że wartości takie, jak dobro, wiara, przyjaźń, miłość, szlachetność nie są tylko dodatkiem do życia, bo to dobrze się sprzedaje i pomaga w utrzymywaniu popularności, lecz że są one fundamentem życia.

- c) Zadania i wymagania, które wymagają powtarzania i ćwiczenia (są wzmacniane przez nagrody i kary). Znamy łacińską maksymę: *repetitio is mater studiorum* – powtarzanie jest matką studiów. Co prawda w pierwszym rzędzie odnosi się ona do studiów, jednak ta zasada jest również bardzo ważna w działalności różnych organizacji, które mają jasno określone cele. Szkolne Koła Caritas również stawiają sobie jasne i konkretne cele, które znajdują się o obrębie lokalnej społeczności, najczęściej szkolnej lub parafialnej. To m.in. akcje i zbiórki na rzecz pomocy konkretnym osobom, potrzebującym, chorym, samotnym. Wymaga to jasno zdefiniowanych zasad oraz wymagań. Zadanie to spoczywać powinno na opiekunach, którzy czują się odpowiedzialni za działania grupy, której przewodzą. Tutaj chodzi o planowanie i wprowadzanie planów w życie. Warto jednak zwrócić uwagę na potrzebę planowania i działania wspólnego, opiekuna – wychowawcy z podopiecznymi – wychowankami. Gdy plany są tworzone pod okiem wytrawnego pedagoga, który potrafi nie tylko wskazać, ale tak pokierować swoimi wychowankami, aby inwencja twórcza pochodziła również od nich samych, to przełoży się to w następnej kolejności na jakość tych działań i ich poziom. Mądrość opiekuna

nie sprowadzi aktywności podopiecznych do realizacji planów, choć istnieje tu oczywista pokusa by tylko zrealizować plan, wykazać się przed dyrekcją, pochwalić się osiągnięciami, lecz tak zrealizować plan, by ta realizacja zakładała szeroko rozumiane dobro w dziedzinie wychowawczej – w procesie wychowawczym rozwijającym osobowość podopiecznym.

Klarowność, komfort pracy i osiągnięcia zamierzonych celów wymaga przydzielenia zadań konkretnym podopiecznym i późniejszą analizę skutków. W firmach i korporacjach mówi się o optymalizacji działań, w szkołach mamy do czynienia z tzw. ewaluacją. To nieco biurokratyczne metody, których celem jest określenie efektywności, skuteczności. Wydaje się, że jakieś elementy wewnętrznej optymalizacji czy ewaluacji również powinny pojawiać się w kształtowaniu działalności Szkolnych Kół Caritas, jednak powinny mieć one na celu w pierwszym rzędzie nie tyle orientację na osiągnięcia (np. będzie źle, jeżeli nie uda się nam zebrać 100 zł), co na formacji podopiecznych, uczenia ich odpowiedzialności, sumienności, etycznego, moralnego podejścia do zadań i porządku, który jest nieodzowny w każdej grupie, która stawia sobie jakieś cele. Dobrze obrazuje to opowiadanie o czterech osobach: „Były sobie cztery osoby: KAŻDY, KTOKOLWIEK, KTOŚ i NIKT. Trzeba było zrobić coś ważnego i KAŻDY został o to poproszony. KAŻDY był pewien, że KTOŚ to zrobi. KTOKOLWIEK mógł to zrobić, ale NIKT tego nie zrobił. Dlatego KTOŚ zdenerwował się, bo przecież miał to zrobić KAŻDY. Jednak KAŻDY myślał, że zrobi to KTOKOLWIEK, ale żadnemu z nich nie przyszło do głowy, że NIKT tego nie zrobi. Skończyło się na tym, że w całej grupie KTOŚ był obwiniany przez KAŻDEGO, że NIKT nie zrobił tego, co mógł zrobić KTOKOLWIEK”.

Psychologia i pedagogika mówiąc o zadaniach i wymaganiach, wskazują na wzmocnienie tego aspektu przez stosowanie systemu nagród i kar. W przypadku działalności Szkolnych Kół

Caritas trudno mówić o karach, byłoby to nawet niestosowne, natomiast jak najbardziej należy mówić o nagrodach. Szkolne Koła Caritas mają swoją specyfikę, opartą na ścisłej współpracy Caritas Diecezji Tarnowskiej. Chociaż grupy te działają na terenie państwowych publicznych placówek oświatowych, prowadzonych przez administracje publiczne czy też przez stowarzyszenia i fundacje, to jednak więź z Caritas nadaje im specyficzny charakter i związek z Kościołem, a co za tym idzie i z wiarą. Mając na uwadze nagrody, należy uwzględnić zarówno porządek ewangeliczny, Boży, jak i ludzki, społeczny. W optyce ewangelicznej, w której bardzo mocno wybrzmiewają przykazanie miłości Boga i bliźniego oraz uczynki miłosierdzia, nagrodą za dobro uczynione wobec bliźniego, jest zacieśnienie relacji z Bogiem i w konsekwencji niebo jako nagroda. Jezus mówi: „cokolwiek czyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili” (Mt 25, 40). Aspekt religijny, w którym wiara jest bezpośrednio związana z czynionym dobrem, ma również charakter wychowawczy, który podpowiada o prawdzie wymownie zapisanej przez Jakuba w swoim liście: *„Jaki z tego pożytek, bracia moi, skoro ktoś będzie utrzymywał, że wierzy, a nie będzie spełniał uczynków? Czy [sama] wiara zdoła go zbawić? Jeśli na przykład brat lub siostra nie mają odzienia lub brak im codziennego chleba, a ktoś z was powie im: «Idźcie w pokój, ogrzejcie się i najedzcie do syta!» – a nie dacie im tego, czego koniecznie potrzebują dla ciała – to na co się to przyda? Tak też i wiara, jeśli nie byłaby połączona z uczynkami, martwa jest sama w sobie. Ale może ktoś powiedzieć: Ty masz wiarę, a ja spełniam uczynki. Pokaż mi wiarę swoją bez uczynków, to ja ci pokażę wiarę na podstawie moich uczynków. Wierzysz, że jest jeden Bóg? Słusznie czynisz – lecz także i złe duchy wierzą i drżą. (...) Tak jak ciało bez ducha jest martwe, tak też jest martwa wiara bez uczynków.* (Jk 2, 14-19.26). Pominięcie aspektu wiary w takiej grupie, jak Szkolne Koła Caritas, byłoby odcięciem się od idei,

która jest sercem kościelnej instytucji Caritas w ogóle i w istotny sposób zubożyłoby wartość wychowawczą przynależności do Szkolnego Koła Caritas.

Obok porządku, o którym wspomniałem, jest również porządek społeczny, ludzki, który też domaga się nagrody. Nie mylą się pedagodzy, którzy twierdzą, że system nagród (i kar) jest nieodzowny w kształtowaniu osobowości człowieka i motywowaniu do pracy. Poświęcenie opiekunów Szkolnych Kół Caritas nierzadko jest doceniane przez dyrekcje szkół, księży proboszczów czy też Księży Dyrektorów Caritas Diecezji Tarnowskiej – księdza prałata Zbigniewa Pietruszkę oraz księdza Krzysztofa Majerczaka – krzewiciela Szkolnych Kół Caritas. Jednak czy podopieczni tych Kół również są należycie zauważani w środowiskach szkolnych i parafialnych? Z całą pewnością ich szlachetne zaangażowanie powinno być zauważane, publicznie pochwalane i nagradzane. Bardzo dobrą okazją jest zakończenie każdego roku szkolnego, gdy uczniowie ci mogą zostać imiennie wyczytani i nagrodzeni dyplomem i/lub jakąś książką. To działalnie powinno leżeć na sercu każdego opiekuna, podobnie jak organizacja np. nagród książkowych lub rzeczowych o innym charakterze. Sądzę, że warto i należy zwracać się o pomoc w organizacji nagród wspólnie z parafią i księdzem proboszczem. Dookoła nie brakuje wielu osób, które chętnie przeznaczą na ten cel swoje prywatne środki. Nagroda, dyplom, słowo pochwały, wyróżnienie są bardzo ważne i nie wymagają aż tak wielkiego wysiłku, jednak nie do przecenienia jest ich wartość, można powiedzieć „wartość dodana”, która ma swoje znaczenie wychowawcze. Uczeń w ten sposób nagrodzony odczuwa satysfakcję, dumę, radość a jednocześnie uzyskuje dodatkową motywację do dalszej działalności.

- d) Spoleczne sytuacje wychowawcze, które wywołują bardziej lub mniej świadome interakcje społeczne (przypisują różne role np. w rodzinie, w szkole, w pracy). Szkolne Koła Caritas mogą być

doskonałą, i rzeczywiście są, szkołą wrażliwości na sytuacje, które wołają o pomoc i dobro. Jest to ważne tym bardziej, że sytuacja społeczna jest bardzo dynamiczna i wciąż trzeba zwracać uwagę na nowe wyzwania. Zmienia się profil zapotrzebowania na pomoc. Przykładowo program 500+ zdecydowanie pomógł wielu rodzinom, które wychowując kilkoro dzieci, borykały się z poważnymi kłopotami finansowymi chociażby na progu każdego roku szkolnego, gdy pojawiała się potrzeba wielokrotnych, bardzo drogich wyprawek szkolnych. Dzisiaj to się zmieniło, niemniej jednak wcale nie ustała potrzeba na realizację takich projektów, jak chociażby „Tornister pełen uśmiechów”. Analizując sytuację lokalną zauważamy, że nierzadko matki wychowujące samotnie swoje dziecko lub rodziny w których jest tylko jedno dziecko również mogą mieć poważne problemy materialne. Choroba, niepełnosprawność, starość stanowią również ogromne wyzwanie. Te sytuacje wyżej wymienione, ale również wiele innych, których katalog może być ogromny, stanowią społeczne sytuacje wychowawcze. Proszę nie zrozumieć mnie źle, nie chodzi o to, aby w nich instrumentalne widzieć okazję do pracy wychowawczej, lecz przestrzeń uwrażliwiania dzieci i młodzieży na prawdziwe potrzeby bliźniego.

Współczesny świat, którego sytuacja podlega dynamicznym przemianom, wymaga od nas – używając języka z dziedziny informatyki – ciągłej aktualizacji wyobraźni miłosierdzia. Chodzi tutaj o kwestie m.in. uchodźców i migrantów, bardzo dzisiaj głośne. Należy wspomnieć, że w naszych szkoła jest coraz więcej uczniów innej narodowości, którzy mogą czuć się obco i niekomfortowo ze względu na pochodzenie, problemy komunikacyjne (językowe), wyznawaną religię.

W szkołach nie brakuje również uczniów z różnych powodów wykluczonych, nielubianych, niepotrafiących dostosować się do ogółu. Wielkie akcje, nagłaśniane w mediach ogólnopolskich,

zwracając uwagę chociażby na biedę panującą w niektórych rejonach świata, zawsze wyzwalają w naszym narodzie i nas samych ogromną potrzebę pomocy i zawsze kończą się sukcesem. To oczywiście jest godne pochwały, niemniej jednak nie może nas to zwolnić z obowiązku „bycia dobrym” również dla tych, którzy są blisko i którzy również potrzebują wyciągniętej ręki. Wspominam o tym nie tyle w kwestii praktycznej pomocy, lecz budzenia w uczniach wrażliwości na te sytuacje. Szkolne systemy wychowawcze przewidują te sytuacje, zaś formacja wychowawcza w ramach Szkolnych Kół Caritas wychodzi im naprzeciw, stając się przez to integralną częścią w realizacji funkcji szkoły, którymi są nauczanie, wychowanie i sprawowanie opieki.

e) Wartości, które należy interioryzować (czyli zewnętrzne czynności zamieniać w wewnętrzne). Analizując zasady zakładania i funkcjonowania Szkolnych Kół Caritas można zauważyć, że w tej kwestii grupy te są wręcz idealnymi środowiskami sprzyjającymi formacji podopiecznych. Wiodące tutaj wartości oscylują wokół chrześcijańskiego rozumienia miłości, dobroci, sprawiedliwości, odpowiedzialności, wiary, patriotyzmu oraz ogólnie wychowania do wartości i samowychowania w oparciu o wartości. Bardzo jasno jest określona sfera formacji czyli interioryzacji wartości a następnie wskazane są formy działania. Dla przypomnienia, interioryzacja dokonuje się poprzez:

- pogłębianie znajomości oraz szerzenie nauki Jezusa Chrystusa o miłosierdziu Bożym,
- dążenie, przez pracę nad sobą do wszechstronnego rozwoju młodego człowieka,
- mobilizowanie młodzieży do stawiania sobie wysokich wymagań,
- kształtowanie osobowości katolika i Polaka,

- budowanie postawy odpowiedzialności za Kościół i Ojczyznę,
- rozwijanie praktyk religijnych w życiu osobistym i wspólnotowym, zwłaszcza troska o pełne uczestniczenie we Mszy św.,
- troskę o zdobywanie wiedzy religijnej i ogólnej,
- uwrażliwianie społeczności szkolnej na różne obszary ludzkiej biedy,
- krzewienie w środowisku szkolnym ducha czynnej miłości bliźniego,
- podnoszenie kwalifikacji do niesienia pomocy innym.

Realizacja wymienionych wyżej zasad wskazuje na normy i zasady postępowania, które odnoszą się do norm moralnych i zasad postępowania.

f) Samowychowanie. W pracy z dziećmi i młodzieżą jesteśmy przyzwyczajeni do permanentnego wpływu na ich życie, które chcemy kształtować w oparciu o wartości. Spojrzenie na ten wysiłek podpowiada, że w odniesieniu do dzieci dominuje wychowanie, zaś w odniesieniu do okresu młodości u podopiecznych rozwija się samowychowanie. Rolą pedagoga jest takie towarzyszenie podopiecznym, które w dzieciństwie da właściwe wychowanie, zaś wraz z wkraczaniem w młodość pomoże w samowychowaniu. Samowychowanie powinno być rezultatem dobrze zorganizowanych wysiłków wychowawczych. Wychowanie dzieci w oparciu o solidne i sprawdzone wartości, które przyświecają działalności Szkolnych Kół Caritas, daje nadzieję na dojrzały proces samowychowania w okresie szkoły średniej i po jej zakończeniu.

3. **Zamiast zakończenia: trzy złote zasady**

a) Formacja przed akcją. Dostyc często w wolontariacie na pierwszym miejscu stawia się aktywność. To jest wygodne i łatwe zarazem, bo głównym elementem potwierdzającym słuszność położenia akcentu na tym elemencie jest efekt, zaś wtórnym

samo wychowanie. Nie wydaje się, aby to była słuszna tendencja. Podstawowym kryterium, które powinno tutaj dominować, powinna być dalekowzroczność. Ta zaś zakłada, że wcześniej czy później skończy się przygoda młodego człowieka ze Szkolnymi Kołami Caritas, skończą się również akcje związane z tą formą wolontariatu. Co więc dalej? Formacja mająca na celu wychowanie w pierwszej części jej procesu, następnie samowychowanie, któremu animato może się przyglądać i w razie potrzeby korygować, staje się właściwym fundamentem nie tyle pod tzw. akcyjność, ale pod późniejsze funkcjonowanie wychowanka w społeczeństwie.

- b) Być przed mieć. Zasada ta współbrzmi z podaną powyżej, jednak ukazuje człowieka pod nieco innym kątem postrzegania. Określa pewien punkt, do którego powinno się dochodzić. W czasach, w których wartość człowieka często bywa definiowana przez stan posiadania (telefon komórkowy, samochód, możliwość wyjazdu na egzotyczne wczasy, modne i topowe ubrania itp.), istnieje potrzeba akcentowania zasady „być przed mieć”, mającej już swoją długą historię w nauce społecznej Kościoła. Szkolne Koła Caritas, podobnie jak inne formy katolickiego wolontariatu, mają tutaj wyjątkowe, naturalne pole do swojego działania. Tego przeoczyć nie można.
- c) Caritas przed filantropią. Każda forma dobroczynności jest dobra i należy stanowczo to podkreślić, jednak w pewnych sytuacjach dobroczynność spełnia funkcję swoistego samousprawiedliwienia. Chodzi tutaj o źródło, z którego wyrasta chrześcijańska Caritas. Jest nim Chrystus i Jego nauka. Chrześcijańska Caritas, miłość, funkcjonuje w ścisłej relacji człowieka do Chrystusa i przyjęcia Jego nauki. Wiara bez uczynków jest martwa, zaś uczynki bez wiary w tej optyce mogą być jałowe, co więcej, mogą stać się subiektywnym usprawiedliwieniem zaniechania troski o wiarę, jej rozwój i wypełnienie w świetle uznania właściwego porządku zbawczego.

Filantrop, który nie zna Jezusa, jest kimś godnym szacunku. Filantrop chrześcijanin, który zna Jezusa, a jednak nie wiąże swoich uczynków z wiarą w Niego, może stać się kimś godnym współczucia. Filantrop „chrześcijanin”, który twierdzi, że jest „wierzącym”, choć w praktyce neguje zasady płynące z Ewangelii i zasłania się dobroczynnością, potrzebuje nawrócenia.